

196084

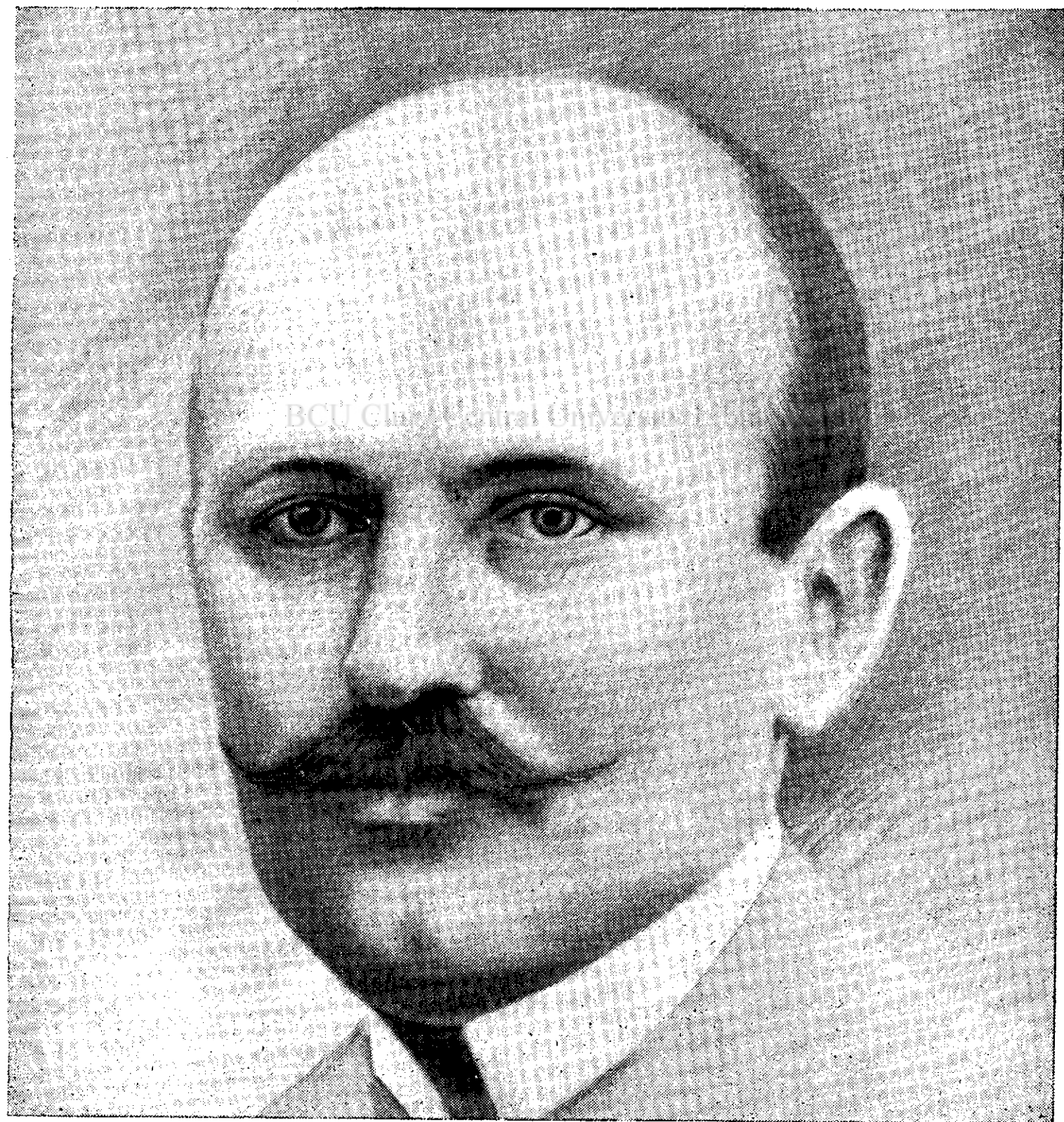
Universul

Anul XLIV Nr. 2.

8 Ianuarie 1928

5 Lei

Interar

SAVANTUL

SUFLETUL ROMÂNESC

IN LUMEA GEOMETRILOR

G. ȚIȚEICA

DAN BARBILIAN

Credincioși programului pe care ni l-am impus, de a înfățișa sufletul românesc sub toate aspectele lui, închinăm numărului de față unui matematician dar în același timp și unul dintre cei mai mari savanți ai României de azi.

Cunoscut în lumea voluntar restrânsă a matematicienilor de pretutindeni, citat dincolo de fruntariile țării ca o autoritate de către savanți care ei înșiși înseamnă adevărate autorități în știință „G. Țițeica” e poate mai puțin cunoscut în lumea profană de la noi.

Zicem lumea profană căci poate nimeni nu par mai urid celor ce privesc cărțile de matematică de inextricabilă încâlecare de linii și litere, care reprezintă avânturi și întretăieri ale gândurilor în zonele cele mai rareficate ale raționamentului.

Dar G. Țițeica dovedește că e nu numai un savant ci și un om de inimă căci aceste două însușiri nu se exclud de loc. Ca inițiator al gazetei matematice și al revistei Natura, o revistă de inițiere, ca profesor idolatrizat de elevii lui, conferențiar neobosit, strălucitul matematician se dovedește și un om de acțiune.

D. Dan Barbilian (pseudonimul matematic al poetului Ion Barbu) ne arată în coloanele alăturate activitatea științifică a maestrului său, dar și cât de caldă admirație emoționantă poate să fie în lumea geometriei diferențiale.

Camil Petrescu

Profesor de Geometrie Analitică al Facultății de Științe din București; profesor de Analiză la Școala Politehnică; din 1913 membru al Academiei; mai pe urmă vicepreședinte al ei.

S'a născut la 4 Octombrie 1873 în Turnul-Severin fiu al unor oameni săraci și muncitori. Tatăl său era originar din satul Cilibia, județul Buzău. Clasele primare le termină la Turnu-Severin. Sub greutatea nevoilor materiale urmează liceul la Craiova ieșind totdeauna printre cei dintâi. În 1896 trece licența în Matematică și e numit în urma unui concurs profesor la Liceul din Galați, unde n'a profesat însă; fiindcă în toamna aceluiaș an pleacă la Paris, e admis intern al Școlii Normale Superioare, urmează cursurile Sorbonnei și lucrează mai ales în domeniul de cercetări al profesorului său, ilustrul G. Darboux.

Una din mândriile d. G. Țițeica este privilegiul a fi fost elev al Școlii Normale Superioare, instituție cu vechi și încântătoare tradiții. Școala care dă Franței impresionantele ei figuri de profesori mari și adânci cercetători.

În 1899 în lunie susține teza de doctorat cu o lucrare publică în Analele școlii N. S., foarte prețuită, asupra unor snopuri de linii drepte și a unor suprafețe care se grupează 3 câte 3 într'un fel curios *)

După întoarcerea în țară e numit profesor de Geometrie Analitică la Universitatea din București. Împreună cu domniile I. Ionescu, A. Ioachimescu, Cristescu, scoate revista „Gazeta Matematică” al cărei rost în cultivarea Matematicilor în țară e bine cunoscut.

Împreună cu d. Longinescu fondează revista de vulgarizare „Natura”.

Între facultate, unde cursul său de Geometrie Analitică curge ca un râu de claritate, ale cărui ape nu le poți vedea de două ori (cu fiecare an, cursul capătă o altă față); între cele două reviste și munca sa de savant (care în 1914 se încheie în 51 de memoare),—viața acestuia om trece, spre deosebire de a noastră, pe lângă frământări, egală și exemplară.

Totuși cred a ști, această neîngăduință față de sine nu se datorește unui spirit abstract și îndepărtat. E o atitudine izvorită dintr'un simțământ înalt: sobrietatea și înțelepciunea care cruță

*) „Sur les congruences cycliques et sur les systèmes triplement conjugués”.

truda materiei și lasă spiritului, numai, credința unei statornice veghi.

Poate că, în drumurile prin trecut ale unei vieți astăzi închinată binelui general, stă o tinerețe entuziastă, oprită cu mirare la desfătarea aparențelor. Bănuim poate caetul de versuri, smuls din alte mâini, și ars, din oroarea de a fi admirat în cecece e încântător și provizoriu, ca o corolă și nu voit și concludent, ca un rod.

O ipoteză, confirmată de altfel de toate legendele geometrilor — înțelepți. Platon a fost cel dintâi să dea focului o podoabă ce face mai multă onoare Muzelor, decât inspiratului. Cadența universală a semnului matematic consolează ușor de pulsația greoaie a versului.

OMUL

Primind invitația „Universului Literar” să scriu aceste rânduri în marginea unui număr închinat omului care de 30 de ani înviază gândirea noastră matematică nu numai prin prețurile-i lumii; dar și prin necendentalul aproape mistice al individualității lui, voiu căuta să conturez portretul de pe copertă, să-l fac mai vorbitor.

— Un em blond, foarte blond, de blondul ilic al stelei de seară sau al ierbei pe nunți, în apus. O față românească dar străveche (daco-romană) încoronată de o calviție venerabilă, semnul climatului special al ideii.

Smerenia și pacea luminoasă a acestei figuri (ceva din ortodoxia rațională a starețului Zosim, din „Frații Karama soff”) la catedră și tablă, se însulește. Gestul, mai larg, arată rândurile oștirilor de algebre. Un călugăr-soldat ridicând Cruciate de semne pentru cauza: cea mai adevărată, cea mai importantă, cum sabia n'a plectat vreedată și nici trâmbiță n'a proclamat.

Bătălia se desfășoară albă, hotărâtă, într'un mers de fapt suveran. Ochii profesorului precși, albaștri, în planul median al amfiteatrului par materializarea punctelor, circulare, dela înfiuit: organizații și absoluți. Pe când fața se desface pe fondul negru al tablei ca Maseca însăși a geometriei. Ca sfera absolută, neeuclidiană.

Am avut curiozitatea să gust într'o atitudine de asteptare lecțiile profesorului Țițeica. Le-am cunoscut ca niște clare bătălii. Sub fața aceasta, mai ales, le iubesc. Însemnătatea acestor lecții nu-ți îngăduie însă o prea lungă pa-

itate. Scoți repede hârtia, creionul și tri în bătaie. Atunci simți lângă tine mână sigură de neîntrecut combat. Aci îndepărtează fierul cu care erjia somnolenții vroia să te întunece; acolo arată o potecă sigură în spatele pereii de întuneric; îți încheie arara slăbită de lovituri și din izbândă, în izbândă, iată, te conduce în cortul gășilor lui Darius: diamantele proprietăților geometrice, tăiate după teledru, cub, ocaedru și icosaedru.

ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ

Domeniul de cercetări al d. G. Țițeica e, mai ales, Geometria Diferențială.

Ca să înțelegi o idee despre obiectul mării acesteia de matematică, închiși-vă o tablă mare de zinc. Un soare permanent ar îndoi, încălzind-o, fața zinc sub forma unei suprafețe și complicate.

„Geometria Diferențială” studiază demăsurile de linii și măsuriri într-un rol foarte mic din aceea suprafață. Lucrurile se prezintă acolo mai simplu. În studiul acesta „local” rezultă mai multe cunoștințe pentru suprafața înzagă.

Un geometru din Goettingen, Gauss inișiatorul în această știință, căreia astăzi îi împrumută foarte multe rețete pentru a creca „lumea moluscă” o ne făcută din relații generale de continuitate, dar cu o înfățișare modificată greu, de timp.

EL E CUNOSCUT ÎN STRĂINĂȚE

D. G. Țițeica e cunoscut în străinătate prin lucrările sale asupra suprafețelor S (în străinătate poartă chiar numele de suprafețe „Țițeica”, în urma unei propuneri oficiale la congresul matematic din Toronto, 1925).

Importanța unor atari suprafețe e mai de următoarea: în cercetările acestea apar alături de niște suprafețe deja cunoscute (suprafețele minime: cele mai mici suprafețe care trec printr-o curbă închisă și altele). Prin aceasta domeniul suprafețelor minime se dublează de un altul: suprafețele S. Proprietatea lor comună e aceea că se aplică (întocmai ca un con) cilindru pe un plan) pe niște suprafețe foarte curioase: suprafețele tetraedrice, care formează punctul de plecare al d. Țițeica.

Legătura cu aceste suprafețe d. Țițeica introduce niște fire, foarte subțiri: țesătură și bățatură, țesute de niște surici ideale care străbat pânza (se numesc congruențele W). Aceste rețele creează altele (în dantelă) ca un joc de șah, aici închis, aici perpetuat la infinit.

Una din rețele o numește d. Țițeica rețeaua R, iar gama generărilor lor: șirul al lui Laplace.

În congresul general al matematicienilor din toamna anului 1925 ținut la Toronto, în Canada, d. Țițeica a studiat forma limită a unei rețele din șirul lui Laplace, gășind lucruri de o mare armonie.

Una din ședințele secțiunii de Geometrie dela acel congres a fost prezidată chiar de d. G. Țițeica, onoare ce se răsfărânge asupra țării noastre.

În străinătate această operă științifică își găsește comentatori și continuatori.

Astfel geometrul francez d. Guichard, într-un număr al unei celebre publicații franceze consacra un important memoriu suprafețelor și rețetelor „Țițeica”. În Belgia d. Demoulin, profesor la Facultatea din Gand în lucrările sale „Sur les surfaces R et les surfaces D (Comptes Rendus, tome 153); „Sur les congruences qui appartiennent à un complexe linéaire” (Bull. de la Classe des Sciences de l’Académie Royale de Belgique, 4 mai 1920), tratează în jurul aceluiaș subiect.

În Italia opera d. G. Țițeica e comentată de G. Fubini și E. Cech.

În Ianuarie 1926 d. G. Țițeica a fost invitat să țină o serie de cursuri la Sorbona. Cu această ocazie a expus poate partea cea mai importantă a lucrărilor sale: Curbele derivate și antiderivate prezentat fiind de d. Koenigs.

Răspunzând acestuia, d. Țițeica a accentuat în cuvinte foarte calde, firescul legăturilor intelectuale între Franța și România.

În aceeași perioadă chemat să țină o conferință la Bruxelles a ridicat o frumoasă pledoarie intuiției și formelor pitorești de gândire. Această apărare venită din partea unui om de știință a cărui operă nu lasă nimic în voia improvizării își are însemnătatea ei.

Cu această ocazie, geometrul de reputație austeră, a citit versuri (din „Booz endormi”) ca să arate unor contemporani prea pozitivi că simplul fapt a vestirii unei ore de scară are nevoie de mai mult decât cele câteva cifre ale notației astronomice: are nevoie de toată amplitudinea unui vers.

neadevarate

modestie

În 1912 candidam la concursul Gazetei Matematice. Concursul se sfârșise și eram postîți la bauchetul care se ținea, pe atunci, la Regie. Un grup de liceeni printre care Petre Sergescu, profesorul dela Cluj, adunarăm ban lângă ban să ne plătim noutatea unei plimbări cu automobilul-taxi, spre Regie. Grupul era sgomotos și gesticulator; când în dosul gării de Nord ajungem și întrecem patriarhalul tramvai cu cai, în care cei patru stâlpi ai Gazetei Matematice, printre ei și d. Țițeica, progresau încet către aceeași destinație.

Toată buna dispoziție a gupului de automobiliști, pieri. Banchetul s’a deschis într-o atmosferă de jenă. Până când d. G. Țițeica calmă conștiințele noastre vinovate printr-un toast, în care înfămplarea cu automobilul era ridicată la alegorie: Știința veche, a celor bătrâni, călătorind cu tramvaiul cu cai, întrecută ca fulgerul de știința modernistă a tinerilor.

în 1915

În 1915, în anii neutralității, eram student la București. O ediție specială vestește o mare victorie aliată, după multe înfrângeri. Câțiva studenți anină, înainte de intrarea în sală a profesorului, gaza sus, pe culer. Alții protestează, pretind că profesorul o să se supere. Nu mai e timp însă pentru acord. D. Țițeica intră, zărește gazeta, se apropie, citește telegrama toată, apoi ne face un semn de tăcere și amânare. Totul într-o atmosferă de complicitate și conspirație.

în 1918

În 1918, toamna, demobilizat, treceam prin dreptul palatului Poștei. Ofensiva germană se isprăvisc. Aliații pronunțaseră atacul care avea să aducă foarte curând căderea liniei Hindenburg.

În fața comunicatului oficial afișat pe perețele Poștei, încadrat și apărat de o rețea de sârmă, un grup de cetățeni, care nu se cunoșteau se sfătuiau și plecau peste umărul unuia dănrăuși slab și străvziu de infometare, dărz însă în demonstrația lui, pe harta ce o ținea în mână.

A trebuit să-mi adun toate amintirile ca să recunosc în schimnicul din față, pe chiar profesorul meu de geometrie făcând geografie subversivă, în plină ocupație nemțească, celorlalte fantome care-l recunoscuseră din instinct, ca îndrumător.

Istoria noastră, cu subcurentul ei de rezidență tăcută mi se lămurii deodată. Cecace acest Român făcea atunci, sub împilarea nemțească, făceau toți strămoșii noștri sub unguri, turci și ruși: se refuzau și așteptau.

p o e z i e

SERGIU DAN

REQUIEM PENTRU SOLDAȚII CAZUȚI ÎN RAZBOI

(se citește cu capul descoperit)

Salonul încălzit în cer
Pentru soldații duși mai departe
Prin moarte.

Mereu prin moarte.

Zale de argint, zale de fier
Nu sunt pentru inima ascunsă
Inima străpunsă.

Mereu inima străpunsă.

Voi, oști măcinate!

Toate drumurile de foc s'au deschis
Toate apele au stat
Toate rănilile s'au închis
Toate steagurile plâng instelate.

Mereu plâng steaguri instelate.

Voi, oști plecate!

Escorta ingerilor va păzi
Somnul vostru (ingerii copii
La școala primară din cer
Unde nu te bate când nu ști).
Somnul vostru fie netulburat
In saloanele cerului unde vin
Surori de caritate neîncetat
Să dea soldaților pâine și vin.
Vine și fecioara Maria
Al cărei fiu a fost simplu soldat
Și vine Sfânta Ioana trecută prin
flacări

Vitează și copilă
În fruntea oștilor, umilă.

Voi, oști adormite!

Inima voastră în moarte mărită,
Rotundă cum e harta țării,
O aud cum sună în ceruri, liniștită,
O aud cum sună din pământul țării.

EMIL GULIAN

TOAMNĂ VOPSITĂ

La casa albă unde știu că ești
Când te caut toamna
Cu alai de gânduri
Dintre îngeri lipsești.
Aștept în zadar întorsul norocului
La casa unde știu că era locului.

Toamna vopsită a ferecat poarta
La odaia în care
Mi-am închis soarta.
În țara sărutului duc vis încins
În poartă găsesc pomul
De toamnă aprins.

Moale beteală cade pe ramuri
Frunze sclipesc în oglinzi de geamuri
Aur și sânge pătează perdeaua
Fotoliile toate și-au ros cotifeaua.
Mereu în toamnă gând trist să lăs.
Numai în vis aleasă-ai rămas

1926.

THEODOR SOLUGUB

RUGĂ LUI SATAN

Când vasul meu, cuprins de val,
Adâncul mi-l sorbea la fund,
Eu am strigat: „Stăpâne D. avol,
Ajută-mă că mă scufund!..

— Nu mă lăsa să pier, Stăpâne,
Și sufletul să-mi pierz hain:
Dă-mi restul zilelor păgâne
Păcatului să fi le 'nchin!..

Și Diavolul, din zări de păslă,
Făcu triumfător un semn:
— O navă-mi răsări c-o vâslă
Și-o bancă putredă, de lemn...

Și prins de-această neagră navă
Am scos în lumile terestre
Ființa-mi hără și bolnavă
Și blestematu-mi suflet-zestre...

De-atunci dreptcredincios eu fie,
Satan, îți sânt făgăduit:
Căci tu'n ceas rău de vijelie
Din adâncimi-m'ai pescuit!..

Slăvind, stăpâne, al tău nume,
Din putrezita-mi vieții coajă
Eu scuij batjocura în lume
Și-ți prind noi suflete-în mreajă!..

ION BUZDUGAN

LOTERIA LITERARA

I. A. Bassarabescu

Autorul atâtor nuvele și schițe, de acum clasice, e unul dintre cei mai sgarciți scriitori, față de cititorii lui. Publică atât de rar, și cu atâta grijă de artă, încât orice pagină pe care o semnează devine extrem de prețioasă.

Ca și agricultura, ca și medicina, ca și bucătăria, literatura are și ea unele meșteșuguri. Cel mai răspândit dintre ele e critica mărunță, fiindcă cea teoretică e foarte rară și nici nu-i fac cinstea s'o număr aici printre meșteșugurile nemărturisite.

Cunoașteți povestea lui Turghenef: A fost odată un scriitor fără talent, care văzând că operele lui n'au nici o putare, se hotărî să-și pue capăt zilelor. În momentul însă când să-și execute anul, avu deodată o inspirație genială: Se apucă do critică rea. Din ziua aceea, scriitorul deveni celebru.

Slăbiciune de neîngăduit aceluia care au menirea de a fi îndrumătorii cei mai indicați ai masselor noastre nepregătite și dezorientate în arta criticului, slăbiciune care descurajează adevăratele talente de a mai crede într-o putere de selecționare.

Recunosc că e greu să avem un Aristarc. Scriitorul român ca și criticul e în funcție de politică, de ierarhie socială și uneori chiar de ierarhie administrativă. De câte ori nu se întâmplă ca într-un minister, directorul de serviciu să scrie poezii, iar subșeful său de birou — critic reputat — să fie nevoit să i le laude în

vre-o revistă sau să-i facă domnului director o prefață la volum!

Dar nici cenaclul, nici coteria, nici disciplina administrativă nu pot desvinovăți parțialitatea în critică.

Axioma e veche și banală; dar e sănătoasă: Critica obiectivă! Cu deosebire critica românească e datoare să meargă cu obiectivitatea până la extrem.

Inarmat cu o călăuză serioasă, cititorul se va desmetici și orientă îndată în fața vitrinelor amețitoare.

Numai atunci talentul real va putea să se ridice, desprins din haosul și gălăgia de bălcu a criticii interesate.

A venit la mine un prieten vechiu, om de carte, cu gust artistic și cu mult simț de tradiție în sânge. M'a rugat să-i recomand o lucrare bună a unuia din scriitorii noștri. Pe ceilalți îi citise. Era foarte călăuzit și nu mai știe de unde să apuce titlul unei alegeri sigure.

Și-mi mărturisise:

„E una din bucuriile mele mari când am timp să mă opresc la vitrinele librăriilor să caut să discern titlurile cărților noi, numele autorilor necunoscuți încă mie. Și mi-e drag să descoper că un scriitor a primit binecuvântarea vre-unui critic. Viața e prea scurtă ca s'o pierdem în lecturi nefolositoare în căutarea unei opere alese.

„Intru și cumpăr volumul.

„Iar, după ce îl citesc — întreg, pe scurt sau pe jumătate — și văd că am fost înșelat de reaua credință a criticului — prieten sau criticului — neam, trec în mână și acest nou volum în rândul celor care amețesc vitrina a tot nerăbdătoare și aștept o zi mai cu noroc, ca să câștig și eu odată la loteria literară în vremurile noastre, o carte care să-mi senineze gândul și să-mi toarne în suflet adevărata fericire artistică”.

Loterie literară!

Donă vorbe care m'au făcut să mă îndesc la meșteșugurile nemărturisite în literatura noastră.

Prietenul meu are dreptate:

Vitrina geme de nume noi. Fiecare vrea să răsbească, să se înalțe, să iasă din cunoscut. Singur? Peste puțină vreme, când ai aripi, Pe aripa unui critic binevoitor mult mai nimeriți. Rândunelele când omoară, nu trec și ele prânastia medite- mel pe aripile herzelor milostive?

Pericolul e fără însemnătate când criticul binevoitor e necunoscut și critica nu e citită. Dacă el e ziarist și scrie într-o gazetă cu tiraj, se ivesc semne de înșelăciune.

Pilda rea o dă însă totdeauna criticul autoritate, când spiritul de castă îl este să consacre sau să conteste talente, după cum ele aparțin unui cenaclu înțeles sau displăcut lui.

EMINESCU IN ITALIENEȘTE

BIBLIOTECA SANSONIANA STRANIERA
DIRETTA DA GUIDO MANACORDA

MIHAIL EMINESCU ❀

POESIE ❀ PRIMA

VERSIONE ITALIANA DAL TESTO RUMENO,
CON INTRODUZIONE E NOTE A CURA DI
RAMIRO ORTIZ ❀ CON UN RITRATTO
E UN FAC-SIMILE.

G. C. SANSONI - EDITORE - FIRENZE

DISCURSUL

ION DONGOROZI

În 1916, examenul la Poștă de oficiant inferior gr. I a fost mai sever poate ca ori când, — din 139 de candidați au reușit numai 13, — rezultatul definitiv s'a aflat în dimineața de 1 Mai, iar decretul colectiv de avansare inserat la 12 Mai în Monitorul Oficial, purta data de 10 Mai în loc de obișnuitul 1 April. Cu toate acestea, ori poate tocmai din pricina aceasta, — căci numărul reușiiilor putea fi și mai scăzut iar data avansării și mai târzie, — bucuria celor 13 a fost mare, iar mai mare decât a tuturor a fost bucuria lui Ion Urseanu II, reușit înălțul cu 9,53; oficiant postal de gradul I echivala înainte de război și cu leafă și cu prestigiu, cu subșef de birou din orice minister, și unde mai puneți că Urseanu reușise prin propriile lui puteri și nu implinise încă 27 de ani. Unii dintre cei ce și-au văzut alb în căpșterea au parțiu o glonț spre casă să vestească izbânda cu un mîrut mai de vreme și celor ce-o așteptau chinuți de teamă și nerăbdare. Alii s'au pus pe chef cu lăutari și dame, pe când Urseanu, rămas singur pe trotuarul din fața Carului cu Bere, a luat-o agale pe Smărdan, a tăiat forfoța de pe calea Victoriei, a făcut un popas în Cismigiu, și s'a urcat apoi în primul vagon de tramvai ieșit în cale. A schimbat vagon după vagon, făcând Bucureștii în lung și în lat; plimbarea aceasta îi face tare bine și nici nu-l costă mult.

12 și 20; în tramvaiul de Cămpineanu spânzură lumea furtoare pe scări, Ursușul geu; injură și plesnește surugeste vizitiul, chinie răgușit băeșul care ține hăpurile lăturașului, se sgărecesc instinctiv pasagerii de parcă ar avea să și mai reducă din greutate. Deodată un tip ascuțit, desnădăduț: „Conducător... oprește... oprește dom'le... mi-a furat geanta!” Invălmășală, țipete, injurături, frână strânsă din răspuneri și tramvaiul se oprește în dreptul Teatrului Național. Urseanu și-a necesat de nădejde mâinile în pieptul pungășului. Smuncindu-se scurt, violent, amândouă trupurile se rostogolesc de pe platformă pe caldarâm, până'n zoaia adunată în jurul gurii de canal. Pungășul mai slab de cât dânsul, îl izbește înțepit, cu desnădejde, în pânfece cu genunchi, în obraz cu pumnii.

Însfârșit tramvaiul se pune din nou în mișcare, curioși se împrăstie.

Bătrâna — o bătrână curată și simpatică — după ce și potrivește capela și mai numără odată banii, se adresează lui Urseanu:

— Îți mulțumesc, maică... îți mulțumesc din suflet... să-ți ajute sfânta zi de azi... toată pensioara o aveam în geantă!

— Mă rog... pentru puțin, îngăimă Urseanu incurcat.

— Dumnezeu să-ți ajute, că mare bine mi-ai făcut!

— ?

— Dacă nu te superi, numii matală?

— Ion Urseanu, oficiant gradul I la Poșta centrală.

— Și eu-s Maria Dănăilă, văduvă de căpitan.

— Căpitanul Dănăilă? Nu cumva sunteți din Bârlad?

— Ba din Bârlad, maică!

— Apoi și eu-s tot din Bârlad!

— Așaa?... Din Bârlad?... da'a cui, mă rog?

— A lui Ilie Urseanu, fost mulți ani secretar la Primărie.

— Și-a Mândicăi lui Tânjală?

— Da, așa se numea maică-mea ca fată — Păi eu am fost prietenă, prietenă bună, ba și colegă de clas' cu maica matală. Ce bine-mi pare, ce potriveală, frate! Mai trăește Mândica?

— A murit și mama și tata și soru-mea... de trei ani nu mai am pe nimeni.

— Bietu băiet!

Și dialogul a mai intrat o bucată de vreme și s'a slășit din partea dnei căpitan Dănăilă cu o invitație stăruitoare la masă, pentru Duminica viitoare.

— Nu uita, maică dragă: Pelinului 11 bis... din Romană pe mâna stîngă.

— Nu uit, nu, sărut mâinile, m-me Dănăilă.

Urseanu a mâncat ca să și scoată toată paguba de pela birturile bucureștene; mâncărurile toate gospodărești și ca la dânsul acasă, în Moldova. Căuțunașii sarailia și cafeaua amăgită cu un strop de năut prăjit, vanilată și fiartă în ceniac vechi, au pus capac la toate bunătățile celelalte. Cu duduia Lenuța — pe ce lăți doi copii îi pierduse de mică cucoana Maria Dănăilă — s'a potrivit în toate și au discutat de toate. Singura împetritivă întâmpinată a fost în privința războiului Duduia Lenuța ținea morțiș să intrăm în valtoare și cât mai curând, pe când Urseanu, care prevedea un război lung și greu, era partizan infocat al neutralității până la sfârșit. Și Urseanu a venit la vizită și a doua și a treia Duminică, iar într-o treia, peșcerate pe când juca table cu duduia Lenuța, iar cucoana Mărioara țârguia niște poi în curte, fără vorbe și fără altă introducere, a sărutat-o pe ceafă. Fata a plecat ușor capul, s'a nrosit toată, dar nu s'a supărat.

În săptămâna ce-a urmat Urseanu și-a dat bine seama de schimbarea urzită întrinsul.

Făptura și glasul duduiei Lenuța Lau urmărit peste tot locul, și cu stăruință. Duminica a patra, — strâns în redingotă, emoționat și cu buchetul tradițional în dreapta, a cerut frumos mâna fetei. Cucoana Mărioara a primit cererea cu multă bucurie și cu ochii jilivii; duduia Lenuța n'a zis nu, dar nici n'a trădat cine știe ce bucurie. Bună cuvința, stăia ori vreo răceală ascunsă?

Dezlegarea tainei a avut-o Urseanu Marți dimineața, când omul de serviciu i-a șoptit la ureche, cu înțeles străveziu, că-l poartă afară pe sală o conșă tânără. Lenuța Dănăilă l-a tras într-un colț mai dosnic, și i-a vorbit cu capul ușor plecat și cu glasul scăzut.

— Uite de ce-am venit eu, domnule Urseanu: trebuie să-ți împărtășesc ceva... e mai ciuștit așa!

— ?

— Eu am fost logodită de două ori, domnule Urseanu.

— Știu, d-ră Dănăilă.

— Logodna dintâi s'a stricat numai decăt, fiindcă avocatul Stîrbulescu găsi-se o văduvă cu dotă mare.

— Știim... afară de pricină.

— Al doilea logodn'e, locotenentul Irim, s'a mpușcat fiindcă fusese dovedit cu lipsuri la casă.

— Știu, domnișoară, știu!

— Știi?... și de unde, mă rog?

— Apoi am primit vreo unsprezece anonime până acum!

— Hm! binevoitorii veghează...

Și fiindcă știi totul, mai perziști hotărîrea d-tale?

— Nu numai că perzist, domnișoară dar am să insist pe lângă cucoana Mărioara ca logodna să aibă loc Duminică nu de Joi într-o săptămână.

— Îți mulțumesc, îți mulțumesc, domnule Urseanu! și Lenuța Dănăile strânge mâinile lung, cu recunoștință.

Nunta a fost fixată la două săptămâni după logodnă. A zorit Urseanu fiindcă-i sporea și dragostea, dar și răul după un trai tîbniț și mai imbelșuț. El muncia însă gândul să facă o buca mai deosebită logodnicei lui și totodă să crească oarecum în ochii și sufletul ei. Prikejul n'a întârziat să se ivească. Un coleg dela cartare l-a dus într-o seară la avocatul Ciurezu, fost senator, fost cretar general la domenii, și unul din antantistii cei mai infocați. Vreo 40 persoane prezente; s'a mâncat dulci și s'a băut bine și s'au ținut discursuri flăcărâte. Cum trecut de băutura s'a dicat spre spartul țîrgului și Urseanu care a'nehinat emoționat în sănătatea gdei A. treia zi „Ardealul”, gazeta personală a avocatului Ciurezu a apărut supliment. Amănuțită dare de seamă întrunirii de Sâmbătă seara, 29 Mai, palatul avocatului Ciurezu, depe Elisabeta.

„Din partea corpului telegrafo-poștal s'au ținut o inflăcărată cuvîntare domn Ioan Urseanu, funcționar superior în recepția P. T. T., descendent u-l unei veștă familii moldovenești, un element de deosebită cultură și orator cu experiență. După propunerea d-sale și în același timp entuziaste a celor 350—400 de intelectuali prezenți, s'a trimis o telegramă respectoasă, dar concepută în termenul negreii M. S. Regelui, prin care era vizat să tragă spada cu un moment curând spre a împlini porunca lăsată limbă de moarte de marele voevod Mihail (Cu redactarea telegramii a fost în cinet tot d. Ioan Urseanu). Urmează apoi „după note stenografice”, discursul „discursul lui”, două coloane și jumătate de cursiv. Chiar la mijlocul primei loane, poza lui în medallion, în unghia a două stăgulețe inercușate.

Duduia Lenuța l-a întâmpinat cu chii în lacrimi și l-a sărutat pătî. Toate prietenile ei au primit câte un exemplar din „Ardealul” prin poșta, comandat, și toată mahalaua a comemorat câteva zile evenimentul.

Cucoana Mărioara Dănăilă a dat furis un număr mai curat ca să fie rămat. Colegii lui Urseanu deși puțin de invidie, l-au felicitat totuși călduț iar directorul general i-a pus în vedere să se astâmpere, căci altminteri o țeste. (Cum a ieșit din cabinet, a și ordin șefului Diviziei Personalului, trecută în caz de mobilizare ca hughș unul din oficiile militare).

Ion Urseanu a primit ordinul de moarte chiar pe ziua de 15 August și a mutat de 3 oripănă acum dela o diu la alta. Cucoana Mărioara și cu fică trăsese cu frica'n sân din pricina aerului, și cu gândul la cel purces de pe dela care scrisorile sosesc tot mai răzătoare. În ajun de căderea Bucureștilor seara, s'au trezit cu dânsul, slăbit și rupt și aburit. Sorpriză și bucurie n

tălmăcite prin cănări și dezmierdări, prin plâns și răs.

A urmat apoi sfătuire lungă până după miezul nopții, încheiată cu hotărîrea definitivă din partea lui Urseanu, de-a rămâne în București. Argumentul cucoanei Maria Dănilă a fost hotărîtor:

„Nemții sunt biruitori pe toată linia, războiul se sfârșește într-o lună două, și amnistia-i gata!

— Apropo, nașu ce face? (Uurseanu fusese cunoscut de inspectorul general postal Grigorescu).

— A rămas pe loc... a fost lăsat cu ordin ca unu ce-a învățat la Nemți... Bolintineanu facu director, iar el subdirector!

— Cu atât mai mult rămâi atunci. La o adică zic că m'am răfăcit de Divizie, și'mm mai avut pe nude iese din București!

Mai bine de o săptămână au trait câte și trei cu friică mare. Orice șgomot, orice figură străină le da fori. După ce lucrurile s'au mai rănduit, a'ndrăznit și Urseanu să lasă din casă după ale gurii: rechizițiile secătuiseră tot.

Într-o Duminică după amiază s'au trezit cu băiatul mezelereșei din colț (mezelarul) era internat în laborator îmbrăcat în uniformă nouă nouă de soldat austriac.

— Unde fac serviciul? La biroul aprovizionării.

— Daa? Felicitările mele.

— Mulțumesc.

Și iar urmează pauză. Tânărul Wilhelm Herder se hotărâște însă.

— Știi la ce-am venit eu, domnule Urseanu? (Uurseanu tresare și se schimbă la față).

— Știu dacă mi-ai spune, draga domnule Wilhelm.

— Ești trecut pe lista neagră, domnule Urseanu... am văzut cu ochii mei, (Uurseanu a'nghețat).

— Cum pe lista neagră?... Ce vorbă-i asta?

— Pe lista celor ce urmează să fie trimiși în Anatolia...

— Unde?

— În Asia Mică, pentru cultura orezului.

Tăcere apăsătoare. Și cucoana Marioara și doamna Urseanu s'au pus pe bocet.

— Și dece, dragă domnule Herder?

— Te-ai manifestat ca antantofil... e la dosarul d-tale și gazeta cu discursul ți-unt la Ciurezu.

— ?

— Ai cerut chiar să fii mobilizat.

— Eu? Fercască sfântu... ți-o jur!

— Dacă-s probe evidente!

— Imposibil, dar imposibil!

— Nai nici situația clarificată. Ești considerat ca prizonier de război și vei fi tratat ca prizonier, domnule Urseanu.

Tărgul a fost încheiat totuși: două mii de lei în argint. Dar a doua și a treia Duminică Herder a venit din nou, și pretențiile i s'au ridicat până la 5000 de lei. Degrozită cucoana Marioara s'a dus demănecate la d-na Grigorescu, i-a povestit totul, și i-a cerut în genuchi ajutor. Grigorescu care era acum inspector la Aprovizionare, căci Poșta nu mai funcționa, ca să-și scane finul, l-a numit controlor în sectorul Văcărești. A urmat atunci o epocă de destindere și de belșug pentru cei din strada Pelinului.

Fiindcă închidea și el ochii, era regulat răsplătit cu un mușchiuleț de porc, o găscă îndopată, o plăcintă cu brânză, un cozonăcel cu nucă.

Dar Herder veghea și urzea. Într-o după amiază Urseanu a fost arestat de-o pa-

trulă militară, într-o maghernită, pe Văcărești, pe motiv că ar fi luat mită.

Tocmai a treia zi, și după instanțele lui Grigorescu a fost eliberat provizoriu. La o lună jumătate dela arestare a fost fixat so-rocul procesului. Iacă un cap important de acuzare s'a adăogat: declarația scrisă și subscrisă de Wilhelm Herder, că Urseanu a fost mobilizat și are situația militară neclarificată. (Famosul discurs ținut în casa lui Ciurezu n'a fost luat în seamă de judele militar. — magistrat cumpănit și cu experiență. — pe motiv că imprecinatul nu putea juca vreun rol social mai important, și apoi totul se redese la o manifestare izolată). Ceiace trăgea însă mai greu, era, fără îndofală, invinuirea precisă de-a fi luat mită dela fainarul oarei; nu era firește pușia lucrului pentru un controlor dela Aprovizionare, întărit cu toate formele și pecețile de Comandatură! Destul de critică era și situația lui Grigorescu, care se pusese chezas la numirea definitivă a lui fină-su. După iscodiri și sfaturi cerute au ajuns cu toții la con-cluzia că Urseanu trebuie să se prezinte personal în audiența vice-gubernatorului — mai ales că vorbește bineșor nemțeste (Gubernatorul fiind plecat în concediu iar Mackensen pe front, generalul von Rietz, vicegubernatorul, om rău la suflet și dușman de moarte al românilor, gu-verna în toată voia și după chef.

Atunci au curs amenzile, s'au executat deportările în Bulgaria și s'au impuscat țărani din te miri ce vină).

Anticamera aproape goală: trei per-scane cu totu: Urseanu și două doamne ceapite. Ofiterii se strecoară în vârful degetelor și vorbesc pe șoptite. Soneria slărnăie de două ori, scurt, strident. Ușierul intră teapăn dar iese numaidecât

— Domnul Ursean?

— Eu, domnule.

Un gest scurt cu arătătorul de la dreapta.

Uurseanu a rămas tîntuț lângă canatul ușii. Generalul Rietz cu trabucul în colțul gurii, cu capul aplecat tare, cu monoculul întepenit în ochiul stîng, scrie zorit. O păclă deasă de fum lute de m... plutește greoaie în birou. Deși e cald tare, generalul are picioarele înfășurate într'un pled: dinainte o cească mare de șvartț, și o scrumieră plină cu mucuri de havană. Pe peretele din spatele biroului cu ramă și șnur aurit, trei portrete mari în ulei: Kaiserul, Hindenburg și Ludendorff.

— Apropo-te, domnule!

Uurseanu tresare, se'ndreaptă din mijloc și se apropie automat de birou.

— Șezi!

Face un pas mare, caraghios de mare către fotel, dar se oprește: în păclă deasă și albăstrie, lucrurile au prins să se elatine.

— Șezi domnule, șezi! și enervat, generalul izbește cu pumnul în birou.

— Vorbește acum... scurt însă, că n'am timp de pierdut!

— Excelență... eu... eu... se neacă, îl podidesc lacrimile; împreună mâinile și se lasă în genuchi, neputincios.

— Un moment!

Generalul von Rietz se pungește la față, deschide zorit ușa mică dela birou și scoate o oală de noapte.

— Mă ierți... sufăr de beșică... (și se întoarce cu spatele).

Pe Urseanu, după prima clipă de ulu-sală îl furnică un val de răs. Dece se trudește să-l stăpânească, dece sporește mai năvalnic. Când guvernatorul s'a întors cu fața spre dănsul, deabea își mai poate ține răsul.

— Vorbește acum... scurt... cât mai scurt!

— Excelență... domnule guvernator! cearcă odată, de două ori, să'ngheț în pliu, dar nu e cu puțință. Biruit de-abinelea pufnește în răs, un răs sonor, plin, cu ținuturi de-l șgudue tot.

— Eși... eși afară măgarule! și cum Urseanu înghețat, aiurit, se elatine locu-lui pe călcăe, sumă.

— Dă-l afară... numai decât... afară!..

— Cum de s'a trezit în mijlocul străzii cu raltorul mototol în brațe și cu capul gol, nu și-a dat seama și nu-și poate da nici astăzi.

Cele două săptămâni până la proces le-a trecut Urseanu dimpreună cu nevastă-su și cu soacră-su, în post, rugăciuni, acatiste, și pela cărturăreșele cu tsipful ridicat. Scațița a fost într-o privință mai mult decât favorabilă: achitat pentru în-vinuirea de-a fi luat mită, socotit ca funcționar civil, dar condamnat la inter-nare în mănăstirec Tismana, pe timp nelimitat, pentru atitudine recunștincoasă față de guvernator. La vreo trei luni dela internare, când nu se aștepta nimeni s'au trezit cu dănsul eliberat în regulă, gras și cu economii realizate la cărți

Până într-o săptămână și-a luat din nou slujba în primire, și iarăși s'a cehorit tîbna și belșugul în căsuța din strada Pelinului numărul 11 bis.

S'a sfârșit ca un vis urit războiul și s'a statornicit rânduiala cea dreaptă. Dar odată cu dănsa și epoca răfuclilor. Se întocmesc pe capete listele negre, funcționează de zor curțile marțiale. Urseanu, grație discursului apărut în „Ardealul” și deportării la Tismana ca „antantist și apărător al populației civile” — cum se lauda el peste tot, — a primit ca și cei din Moldova două grade, și a fost imobilizat în vederea campaniei din Ungaria. (S'a plîmbat atunci până la Budu-Pestu, a cules „amintiri” depe unde a poposit, și a făcut negoț cu corogane Bela-Khun). La înșopiere, drept recompensă, i s'a dat conducerea oficialului telegraf-poștal din Oradea-Mare.

Doi ani de zile, din 1920 și până'u primăvara lui 1922 a fost dirigit în Oradea Mare. În răstimpul acesta a făcut contrabandă, schimb de coroane și speculă cu case. Nu scăpa prilejul să pozeze în antantist înfocat, victimă și erou din război. Ori de câte ori se ivea ocazia cu-vânta: la nunți, la botezuri, la sărbători naționale. Era bine cu toți și toți contau pe dănsul: averescani, naționali, liberali, români și minoritarii. Când au venit liberalii singuri la putere în 1922, și-a dat dimisia și a candidat. În cei patru ani de deputăție și-a urcat toți sacii în căruța. Păcat că numai tră'a biată cucoana Marioara să-și vadă ginerile ajuns — și ca avere și ca rang — primit la Palat și cu poza dată la gazetă, iar fata fericită și introdusă în lumea bună.

Tocmai când s'au mutat la București a dat întâmplător peste numărul din „Ardealul” înrămat de cucoana Marioara, cu ramă lată de stejar șerpit de creștă-luri din îmbinarea cărora răsar c'oplite stîngăci cupele de ghindă și frunze șue de stejar.

Domnul deputat Urseanu oftează indu-șiat. Doamna deputat Urseanu înfășurând cu grijă tabloul vorbește încet, mai mult pentru dumnezei.

— Biată mama, te-a iubit și te-a prețuit din capul locului. Avea daru să cântă-rească pe om din două trei vorbe schim-bate!

critica literara

LIVIU
REBREANU :
CIULEANDRA
Roman

Romanul d-lui Liviu Rebreanu definește, în acelaș timp, și o întregă și nobilă concepție de artă. Simplitatea senină până la clasicism a mijloacelor tehnice adâncește analiza sufletească a personajilor văzute cu lupa necrutătoare a unui diabolic spirit de cercetare. Autorul pleacă de la un fapt unic. Un oare-care Puiu Faranga își omorâ nevasta. Nimic mai mult apoi. Lucrul e constatat deplin, ca atare, recunoscut de el, și de toți. Autorul acestei crime însă, fiind dintr'o lume ale cărei păcate nu se ispășesc încă, e internat într'un sanatoriu pentru a fi declarat iresponsabil și redat apoi, ca atare, vieții. Romanul, aparent, nu mai aduce nimic nou, din punct de vedere exterior. Până la sfârșit se petrece în celula confortabilă a sanatoriului. Și totuși, fiecare pagină e o surpriză.

D. Liviu Rebreanu și-a privit personajul cu ochiul unui Cuvier. Trepidarea mișcării exterioare pe suprafețele plane a făcut loc unei profunde secțiuni verticale în adâncimea sufletului omenesc. Straturile uitate de sentimente au început astfel să vorbească. Soția ucisă trecuse și ea pe aici, și pașii ei își lăsaseră urme adânci. D. Liviu Rebreanu le-a urmărit cu curiozitate de artist, dar și cu gravitatea naturalistului. Puiu Faranga începe să piardă ceva din siguranța lui de la început în legătură cu desfășurarea evenimentelor. Un doctor Ursu luase scrutător loc alături de el. Nu știnea nimic, dar aduce mereu între ei fantoma ucisei Madelene, sau Madăline. O pagină nouă se adaugă astfel în sufletul lui Faranga. Eroul e prins de nevoia de a cereța, și de a cunoaște. Un imbold inezisabil îi vine, deopotrivă, din adâncul lui ca și din prezența d-rului Ursu. Și încet, subteran, ca apeli pustiurilor libiene, ale căror albi serpușeci kilometri întregi pe sub nisipuri, pentru a eși în treacăt la suprafață și a dispărea, apoi, iarăși, numai de cât, gesturi subconștiente, adevărate acte de viață, ratate, în clipa când ar fi urmat să se întrupeze, pentru a se întoarce, apoi, prin subteranele su-

fletului, și a cere cugetării înfăptuirea lor, încearcă game cromatice pe complexul ființei lui Puiu Faranga. Doctorul Ursu îl ajută la aceasta, sau îl împinge. Datoria lui era să conchidă dacă clientul său este sau nu responsabil. O altă dramă însă ia încet dar implacabil naștere. Doctorul Ursu, fără ca și ucisa Madalină, o cunoscuse și o iubi, dar hasardul absurd al împrejurărilor făcuse din Madalina soția lui Puiu Faranga. Între ei drama se închiagă pe nesimțite. Puiu Faranga vede în doctorul Ursu un dușman. Doctorul scrutează acum dacă are sau nu dreptul să conchidă la responsabilitatea aceluia ce-i luase și ucisese, apoi, femeia iubită. Și, în timp ce Faranga ar fi gata să meargă, cu nepăsare, la ispășire, doctorul Ursu conchide la iresponsabilitate. Urmărește însă înainte boala clientului său care, obsedat de „Ciuleandra“, jocul țărănesc care hotărâse de soarta lui și-i adusese soție pe frumoasa țărăncă Madalina, adăogă o nouă etapă sufletească pe scara evoluției lui spre nebunie. Doctorul, totuși, nu are nimic din asprimea seacă a unui barometru înregistrator de presiuni nervoase. Participă activ la stările sufletești ale lui Puiu Faranga și, fără să putem afirma dacă e un răscolitor de conștiință sau numai un imbold cerebral, dacă e și una și alta, sau dacă e un simbol numai, al actelor subconștiente din sufletul clientului său, nu conținește o singură clipă de a fi un om real, viu, temeinic așezat, în acțiune, și determinant ca o fatalitate. Madalina, femeie desăvârșită, educată cu noblețe și dențin de o mătușe a lui Puiu Faranga, fără să-și fi trădat nici odată nostalgia, și rămânând cu impecabilitate în afară de orice învinuire, rămăsese în suflet cu aleantul acestei întâi și singură a ei iubire. Puiu Faranga are ceva din presiunea acestei situații. Plutea prin el însă în sfera vagă a simțămintelor cu neputință, nu numai de formulat, dar și cu neputință de găsit cu oportunitate. Umbra totuși să-l găsească, dar besmetic, și, firește, mai ales accidental, ca după o planetă moartă, spiritul vremii. O ciocnire întâmplătoare, undeva în spațiu, poate să o incendieze și să-i dea, astfel, viață. Puiu Faranga descopere în sfârșit, că doctorul Ursu este flăcăul cărnia îi zmulsesse el cândva pe Madalina, că prezența lui licărise, despărțitoare și profundă, necontenit în adâncul ochilor ei, și lumină se face dintr'odată. Ucisese pe Madalina din pricina d-rului Ursu. Pe calea obseselor lui însă, lovitura aceasta fusese prea mare, și-i clătina deplin mintea, și „Ciulen-

dra“, jocul fetelor și flăcăilor din Argeș, îi fuvalue deplin cercerul cu obsesia ritmului ei infierbântat. Ce este însă „Ciuleandra“ în economia romanului? Începe prin a fi jocul aprins în cercul cărnia găsise pe Madalina. Este, apoi, nostalgia lui, devine, poate, simbolul Madalinei, ajunge, în sfârșit, însăși Madalina, rând pe rând, vina ei inponderabilă de a-l fi jucat cândva cu un flăcău pe care nu va mai putea uita lângă el. Puiu Faranga, și în sfârșit vuleant care avea să sfârșime echilibrul mintal și sufletesc al eroului d-lui Liviu Rebreanu.

Acțiunea se desfășură cu atâta delicatete, cu atâta logică imponderabilă, și cu atâta necesară sobrietate, în cât analiza sumară a unei dări de scamă rărmâne în clip explicabil, incompletă. Cuvântul, la d. Rebreanu, nu face nici odată literatură, ci se păstrează în frumusețea întezrală de simplu semn grafic al actelor categorici de viață. Nici nu cântă, nici nu dansează, nici nu se miră, notează scurt, precis, cu o metodă sintetică, stendhaliană, faptele, le însemnează și le lasă, apoi, liberei concluzii a cititorului. Printr'un fenomen explicabil însă, de logică artistică în creație, pe căl poate une-ori felurite, cititorul se găsește, la capătul volumului în acelaș punct de concluzie cu autorul. Personajele d-lui Liviu Rebreanu nu sunt, mădinainte nici bune, nici rele. Sunt fust oameni vii și, ca atare, au calități și au defecte, au scăderi, față de ei înșiși, și au și culmi. Romanul însușează efectele ciocnirii dintre ei și împrejurările din afară, le clasează sau le declasează, și în cadrul dat al situațiilor succesive, și realizează cu gravitatea unei fresce tăiate în adâncime, nu în suprafață. Este, poate, singurul autor care poate, cu simplitate și cu indiferență, să-și prezint volumul pe masa întregii literaturi românești, și să repete cu Virgiliu:

„Pan etiam Arcadia mecum si iudice [certe

„Pan etiam Arcadia dicat se iudice [victum

N. DAVIDESCU

note

VALERIU BRANIȘTE

A murit la Lugoj una dintre cele mai puternice personalități ale Ardealului. Om de cultură, gazetar pasionat și mare luptător național, fostul director al gazetei „Drapelul“ a fost în Consiliul Dirigent șef de resort al școlilor și culterlor.

Asupra volumului de poezii al d-lui N. Davidescu, „Cântecul Omului“, apărut zilele acestea, va scrie colaboratorul nostru, d. Sergiu Dan.

T e a t r u

ANUL TEATRAL

Să respectăm tradițiile căci deși nu sunt iur atât de vechi, sunt firește „secu-re“. Să cercetăm viața teatrală a anu-ri trecut, să judecăm puțin întâmplările să tragem concluzii.

De la linia generală a anilor de după război, anul 1927 nu se abate.

E un mic, foarte mic progres, dar mai și tristă înfățișare în opinia că mijloacele de realizare ale teatrului românesc sunt aduse. Nu putem încă reprezenta cu succes drama. Rămânem înclasați numai în posibilitățile comediei. Și nici în comedie de cea mai bună calitate, ci comedie de școală, de conservator, din acelea în care exercită învățăceii, adică de un soi analog aparatelor școlii hodoroșite pe care învață șofeurii să conducă. Nu chiar oricine poate să joace asemenea comedii, dar cel ce a absolvit conservatorul și nu poate să le joace la perfecție, nu merită să apară pe scenă.

Un asemenea rol e în genere bazat pe actori: un domn gras și vâtic, un peltic, unul care vede de câte ori vede un portar crede că e un amiral, sau pe mici manii: să hărbierască pe oricine întâlnește, să facă nasene, să confunde numele personajilor, să pleșcăie din limbă de câte ori bea vin și apoi să privească admirativ baharul gol. Pe urmă vin „miștile scârlice“: când partenerul vorbește gestuindu-l cu mâna, comical nostru nu-l ascultă ci îi urmărește pasionat mâna care arată și dansează, pe urmă călcări pe picior, strănuturi, etc. Falsile eseri automatizate nu sunt iarăși de disprețuit: actorul iese bătos și comic din scenă, după ce a lansat replica.

Asemenea joc „la îndemâna oricui“ corespunde în literatură, ca lamburului, în căfenea „suctoi“, în poezie versificației factorilor postali, în pictură florilor copiate lucios de d-ra de pension. Cu exercițiu și bună voință oricine ajunge să le joace excelent.

Mai au și calitatea că efectul lor asupra publicului, tocmai din cauza imbecilității acestui efect, este irezistibil. Or cât ai fi de pretentios nu poți să nu râzi când în film de vildă, unul dă cu un rețeviu partenerului, drept în moalele capului, și acesta cade flasc jos. Sau cum să rămâi grav când unul primește o prăjitură cu frișcă drept în față.

De la trupa de comedie, de la „artizii“ cinematografului de cartier, care și ei fac lumea să râdă cu hohote, trecând pe la revistă, pe la teatru ceva mai popular, pe la comedia bulevardieră și până la creația de artă: Scrișoarea pierdută, Mizantropul și Tartuffe, râsul are crabia lui, cu grade perfect stabilite și a încurca această ierarhie e o imensă gresală împotriva artei, o gresală din acelea care desfințează tot ce cu trudă s'a adunat în trei sferturi de veac. Iată de ce reproșăm mai zilele trecute direcției Teatrului Național inexonicabilul ei gest de a reprezenta pe prima noastră scenă, de-acum clasică, o comedie de calambururi. Chiar cinematograful nu a început să progreseze decât când a respectat una din clauzele esențiale ale spectacolului: separarea și repartizarea sălilor. De la început criticii din întreaga lume au cerut acest

lucru. Și în privința aceasta progresul e încă de așteptat. La noi chiar, lumea a ajuns să știe că filmele de aventuri sunt la Cinema Terra, că „foiletoanele“ sunt la Eforie și că trei patru săli din centru nu proiectează decât filmele de categoria I. Teatrele principale trebuie să înțeleagă asta și trebuie să-și dea seama, că această separație corespunde unei stări psihologice a publicului; s'a văzut de pildă că acest public admite reluări de localizări la Teatru Nostru și nu le admite la Teatrul Regina Maria, unde vine și cu pretenția de a găsi ceva intelectualizat.

Și-acum să ne întoarcem la realizările anului trecut, să le cercetăm mai de aproape.

DRAMA

Am spus că n'a fost nici un succes de dramă, nu un succes dintre cele copleșitoare, dintre cele care te obsedează în amintiri, dar cel puțin unul care să te câștige o seară.

Cauza e că drama cere o regie foarte grea, mai ales acum când actorii noștri, chiar cei care o știau, au pierdut uzul de a juca. O gradajie precisă, o concentrare a efectelor, anumite simplificări, anumite bruscări sunt condiții care nu se pot înlocui cu sughițuri de prințesă închisă în racla de sticlă, cu oftări patetice, cu urle și păr despletit și cu batistă dusă la ochi zadarnic, etc. etc.

Iată acum lista dramelor jucate anul trecut: Henric al IV-lea, Hoții, Cyrano, Prometeu, Strigoii, D-ra Nastasia, Cuiburi sfărâmate, Iaina, Cântec de toamnă.

E cert că d-ra Nastasia, puternică operă originală și chiar Cuiburi sfărâmate, mai bine regizate ar fi putut avea mare succes. Cyrano n'a făcut decât 3 de spectacole ceace pentru asemenea piesă echivalează cu o cădere.

COMEDIA

Aci un succes mare și autentic: Omul cu Mârjoaga, gândită frumos, scrisă teatral și jucată foarte bine. Regisorul d. Enescu merită toate felicitările. „Comedia Fericii“ a fost iarăși un frumos succes, regizat de d. Soare Z. Soare, de neîntrecut în asemeni puneri în scenă.

Lista mai cuprinde: Gresala lui Dumnezeu, Allegro ma non troppo, Păcală, Vesnicul tânăr, Păpușile, Coppelia, Omul de zăpădă.

La Teatrul Regina Maria: Cel mai frumos succes Familia Bliss, Michel Perrin apoi, Riviera, Goana după hărbați, Foc de paie, Femeia în flăcări și câteva reluări.

Teatrul Mic, Teatrul Fantasio (cu Azais) și Teatrul nostru au jucat numai comedii. Tot un succes de comedie trebuie considerat și Lampagiul de seară.

Trebuie relevată și încercarea nu de ajuns studiată a Teatrului Caragiale.

Dintre cei care ne-au vizitat: Marea actriță italiană Ema Gramatica, extraordinară acolo unde nu o înfrângea fizicul și incomparabilă în Hedda Gabler.

D-ra Marioara Ventura a dat cu mare succes de public un ciclu de spectacole: Prizoniera, Omul de odinioară și Dacă așa vrea.

ACTORII

E ușor de înțeles de ce nu poate fi vorba de nici o creație excepțională în anul trecut. Succesele memorabile sunt în piesele de mare envergură. Ar fi putut fi în Cyrano și Strigoii.

Sunt totuși câteva lucruri de reținut. Unele mai mărunte, altele de mai multă importanță.

Calboreanu, I. Brezeanu, Sârbu și Atanasescu au fost superiori ca interpretare în „Omul cu Mârjoaga“.

În „Hoții“, Nottara, Sorana Topa și episodice Thes.

În „Alegro ma non troppo“ Sârbu și Marioara Zimniceanu, în „Comedia Fericii“ Morțun și o debutantă d-ra Didi Theodorescu sunt de asemeni de reținut.

La Teatrul Regina Maria: toți interpreții Rivierei și în deosebi d-ra Leny Caler; aproape toți interpreții d-rei Anastasia (aci a lipsit numai o gradare și organizare a ansamblului) Storin în Cuiburi sfărâmate, Maximilian și d-ra Maria Mohor în Michel Perrin, interpreții Teatrului în Castel ar putea fi deasemenea citați.

La Teatrul Mic d-na Annie Cadustus a surprins în Maestrul Bolbec și bărbatul său.

Dacă ne amintim bine „Azais“ a fost jucat prin Ianuarie și se cuvine deci să-i pomenim interpreții în acest bilanț.

Despre debutanții anului vom scrie un articol osebist.

Și cu acestea, socotelile sunt încheiate.

CAMIL PETRESCU

note

MEȘTERUL MANOLE

Noua piesă de teatru a marelui poet Octavian Goga, după ce un moment, din cauze străine de teatru, fusese scoasă din repetiții, a fost din nou pusă în studiu. Se știe că principalul rol feminin e jucat de d-ra Maria Ventura, de la comedia Franceză și de d. Gh. Storin, reputatul actor. Va fi un adevărat eveniment în viața teatrală de la noi.

LUMINIȚA DE TICU ARHIP

Se fac la Teatrul Național ultimele repetiții ale Luminii. E cea de-a doua piesă a acestei autoare căci cititorii noștri își amintesc de sigur, d-sa a mai obținut un frumos succes pe scena Teatrului Național acum câțiva ani cu „Inelul“ care vădea mari însușiri dramatice.

E o premieră așteptată cu mult interes în cercurile literare.

Pe scena unui teatru particular din Capitală se va prezenta piesa d-lui Ion Sân-Giorgiu, „Capriciul Evei“. D-sa a mai terminat o comedie „Omul zilei“, pe care o va prezenta Teatrului Național.

plastica

CADRE MICI

ISER

O expoziție de acum o lună, dela „Cartea Românească”, Iser a deschis cu adevărat anul plastic, marcând unul din cele mai de seamă evenimente din ultimul timp. A evoluat mult și senos într-o găsire de sine și totuși cât s'a scris cu această ocazie despre el socotim că a fost puțin față de importanța operei prezentate.

Când un Kimon-Loghi poate încă desface, la Athenaeu, marfa sa de vânzător de mărunțșuri, vizita lui Iser ar trebui strigată, tipată ca să se dumirească odată publicul cu creier nerod și cu leșin de admirație besmetică.

Cu ochii de copil bun, Iser fumează liniștit și întreaga-i construcție fizică poartă siguranță și încredere în rostul ei pe lume, fără a fi susținută numai decât de spirit, imprimare unui aspect personal. Când artistul acesta trece prin momente de indoială, ar trebui să se privească în oglindă. Se va găsi atunci masiv, clădit peste fire, larg, greu, plin de sevă și de viață puternică și se va bucura de propria-i imagine ca de o prevestire continuă a destinului.

Uimitor cum Iser știe să fie sincer în artă, nu numai cu sufletul lui, dar cu carnea și cu sângele, cu viața pe care o ai, o simți, o pipăi în tot momentul. Că lucrează într-un fel, că asimilează influențele de exprimare ale cutărui maestru într-altfel — nu mijloc numai ca să se lase în voia chemării pământului însuflețit din el. Oricum ar lucra, Iser rămâne el: un senzual. Și drumul pe care-l străbate e o creștere a meșteșugului, atât ca o degajare, ca sentimentul să treacă pe pânză, nestângherit de formele tehnice, nepăsător și sigur ca o creștere naturală a unui sămbure de viață. Priviți nudurile, cărora le-a dat multă însemnătate în vasta-i operă (și țineți seamă de greutatea realizării lor când ele rămân singure în cadru, fără ajutorul adansurilor decorative) aceste de acum se deosebesc de cele din precedentele expoziții prin strălucirea cu-

lorii și densitatea pastei, dar voluptatea în care se lasă cuprinse, amestecate, scoțând din ea singurul rost de azi, e aceeași la toate. Toate ard, frig parcă de câtă dorință inconștientă poartă în trup, de câtă oferire lenesă conține plinătatea frumuseții lor. Fructe grele și coapte cu rostul ce le-a dat Dumnezeu. Și figurile și figurinele lui Iser — simple capete ori siluete în ulei sau gravură — în țesătura firei lor păstrează același conținut, aceeași însuflețire.

Hainele ce le acopere au căpatat forma pe care sunt îmbrăcate, strâns ori larg, se ondulează după corp; nu-l exclud ca să primeze ele ci trăiesc viața stăpânitoare de deșub — există după existența pe care o voalază — ca o altă piele. Arcuirea unui spate de femeie, rotundul sânilor, abundența mijlocului, sub haine ori libere, se întind, se dau câimului și bucuriei traiului lor, făcute și liniștite, sub stăpânirea de neînvinș a soartei, stau impasibile de când lumea, ca într'un somn, ca într'o amețală, ocupă un loc — trebuie să-l ocupe — nu ne interesează de altceva decât de a fi ca un copac, ca o colină.

Știu că sunt frumoase pentru că sunt vii. N'au nici un gând deși toate aceste personaje sunt de obicei triste (tristețea lor e așteptare, o obișnuință se repauzează, voluptoase acum, la fel când se vor mișca, când vor iubi. E o taină aici de a imprăști peste tot locul o atmosferă puțin apăsătoare, orizontală dacă se poate spune, îmbibată parcă cu par-

Iser: TARANCA

tumurile tari ale dragostei. Oamenii lui Iser trăiesc ori unde și oricum i-ar pune el să trăiască aceeași viață legată de lut, de fierbânțeala primului păcat. Oamenii lui nu sunt îngeri. Viața nu furnizează ea destul material de senzualitate numai prin spectacolul ei oricare? Îmbrăcată, goală, stând, mergând nu este ca una singură incomparabilă, a soartei aceștia ce o susține, frământată ca și ea și atât de îndepărtată de cer? Iser știe s'o găsească la ea acasă, născută, fără armă de pudicitate, în momente de sin-

ceritate, de goliciune, de intimitate ce plectă, ridicând priveliștea la treapta slavă, închinare păgână pentru ritm liniilor și al formelor.

Nu o simplă întâmplare l-a făcut Iser să-și poartă pașii, când se forma pictor, în spre orient. Se simțea cu o ce stantă stare de suflet, ce își putea găsi într'acolo posibilități de exprimare a libere și mai abondente. Și a tuțel dintr'un început, orientul, căci în pământ orientat s'a găsit un orientat, l' tâlărea a fost hotărâtoare. În acest contact, intențiile, nelămuritul care cere o precizare, au fost controlate și împerticite pentru toldeana.

Așa a rămas de atunci, așa s'a prezentat Parisului, unde nu i s'au preocupat laudele, cântărețul îndepărtatei Dobro, pictorul frumuseții senzuale. Așa și socotim și să-l prețuim și noi.

TAKE SOROCEANU

SABIN POP

Cancerul a oprit la jumătate drum a censiunea acestui tânăr pictor excepțional dotat.

Ultima lui bucată care a plăcut unuia la Salou „Tripticul vieții” îl arăta pornit pe un drum de mare și senină artă.

Pictorul Const. Bacalu a deschis cu poziția de pictura în sala din mijloc Ateneului român.

Expoziția românească deschisă până la 1 Ianuarie.

Delavrancea-Dona: PE PLAJE

Expoziția Delavrancea-Dona este permanentă deschisă la Ateneu de la 1 Ianuarie la 1 Februarie.

EXPOZIȚII

Mozart: Vartaman, Catargi, d-na Cre Clăvianu.

Ateneu: S. Mitzner, Adele, Jean Cost. Bacalu, Dona Delavrancea.

Hasefer: Olga Greceanu.
Str. Toamnei 117: Alexandrina și M. Barabas.

Regina Maria: I. Gheorghiu.
Sala „Regina Maria”: H. Petrescu.
Strada General Berthelot 64: Jean Solojean.

Ateneu: Kimon Loghi, Pillat, Atar și Șerbănescu.

Sala Illeana: Lt. Stiupei.
Sala Illeana: Expoziția Lazar

IN STRAINATATE

EMINESCU IN ITALIENESE

de vorbă cu d-l Ramiro Ortiz

Incerări repetate, dar fără sistem și fără ajutorul ministerului artelor, de a introduce în literatura europeană pe scriitorii români s'au făcut. Numele unui Caragiale, Sadoveanu, Brătescu-Voines

ști și chiar Eminescu au răsădit și sub alte ceruri.

Știu că Rebreanu va apare în curând în câteva limbi europene. Dar marea speranță pentru valorificarea noastră, am pus-o totdeauna în Eminescu. Textele franceze și germane au măgulit doar entuziasmul nostru. N'au deschis ușa către suflete. Dar asupra traducerilor, în genere, s'ar putea vorbi prea mult — și e mai bine să ne opriți, cu tot entuziasmul orem să credem, justificat — și cu toată încrederea a cărei confirmare o vom avea în curând..

Eminescu în italienește, înveamnă cu Eminescu apare lumii în cea dintâi limbă în care sonoritățile eminesciene se pot reproduce aproape fără pierdere. Fără a cunoaște toate tainele limbii italiene, deschidem la întâmplare și citim cu aceeași emoție ca în românește :

*La sera, sulla collina, la buccina suona
lamentona
salgon le grezzi, e sulla via scintillano le
stelle;
piangono l'acqua argentine, zampillando in
fontane
mentre tu, o anata, sotto un'acacia m'a-
spetti.*

La luna pasa sul cielo pura e chiaro..

IDEIA TRADUCERII

„Primul gând de traducere a versurilor lui Eminescu mi-a venit de mult, așa putea spune de îndată ce am luat contact cu literatura română. Se inaugurasă bustul poetului la Galați, și atunci, cu un semn de admirație, portretul poetului pe care-l descoperam în tot farmecul lui a figurat în camera mea de lucru, împodobit cu cedină verde. Am tradus „O rămâi, rămâi la mine..” Și de-atunci, încet-încet, în ucele seri de răgaz am tradus câte o bucată și când le-am revăzut, adunasem aproape treizeci de bucăți!.. Căutarea lui Guido Maracorda care conduce Biblioteca Sansoniana Straniera, m'a găsit cu lucrarea destul de înaintată.

Volumul pe care-l vezi cuprinde întreaga operă poetică a lui Eminescu, cu excepția a patru bucăți: Egiptul și Strigoii, pe care le-am lasat desparte pentru

sămputul motiv ca traducerea... n'a fost bună și Impărat și Froletar și Epigonii pe care nu le-am socotit interesante în destul pentru publicul italian.

EMINESCU PREZENTAT UNUI PUBLIC NOU

Deși s'a scris destul de mult asupra lui Eminescu, a trebuit să alcătuesc o prefață, la care am lucrat destul de mult intrucât toate datele trebuiau făcute interesante și valorificate pentru un anumit public. Am recurs la un mijloc destul de firesc pentru caracterizarea timpului în care a lucrat poetul : am citit acea parte din „Amintirile lui Panu”, unde Eminescu e înfățișat citind în cercul Junimeii. Atmosfera la început nișel ostilă, mentalitatea grupului în care se restrângea acea poezie atât de originală, totul reese atât de limpede, încât Pușcariu mi-a scris că a citit prefața cu pasiunea cu care ar fi citit un roman, deși totul este perfect adevărat.

Firca lui Eminescu am prezentat-o cu totul altfel decât unii din biografia lui cari voiau să-i explice talentul prin nu știu ce maladie nervoasă, nu știu ce manie ambulatoarie. Eminescu a fost poet

și-atâta tot. Dela acest punct înainte toate „maniile” nu mai au nici o valoare, căci alte mii de maniaci ambulatoarii n'au isbutit să fie decât niște cretini.

ARE EMINESCU VRE'O ECHIVALENȚĂ?

Greu de precizat, deși întrebarea își are însemnătatea ei în momentul când Eminescu apare într-o limbă europeană. Cred totuși că Eminescu n'are echivalență în literatura Europeană. Evident, există o familie de artiști înrudită cu a poetului nostru, Petöfi, Leanu, Eminescu — au desigur multe caractere comune. În literatura italiană găsim ceva

„eminescian”, în poetul Prati, iar nota lui violentă, pamfletară o aflăm și în violențele lui Carducci.. Dar toate acestea sunt numai întretări de însuși, iar nu suprapuneri.

Eminescu va apare deci ca un poet perfect original.

AȘTEPTARI..

Ediția italiană a lui Eminescu va fi, cred înregistrată de toată presa italiană. Specialiștii italieni, cari cunosc foarte bine și literatura germană ne vor da desigur un studiu amănunțit asupra isvoarelor lui Eminescu. Căci trebuie să-ți mărturisesc un lucru : dacă Shakespeare, Goethe, Carducci, d'Annunzio sunt studiați în isvoarele lor, scriitorul român se simte mășorât dacă i se vorbește de isvoare. Scriitorul român nu trebuie să aibe isvoare ! Și noi știm împotriva pe care a avut-o poezia germană în cultura lui Eminescu. Nu numai la Cernăuți unde a studiat, dar chiar în portul Giurgiu, unde poetul a lucrat ca hamal, în cuferele lui se aflau — mărturiseste Caragiale — operele lui Schiller, Goethe și desigur Heine. Vom afla astfel precum știm despre Carducci — cât datește Eminescu literaturii germane, și dacă nu cumva asemănările cu Carducci n'au aveau isvor : lirica atât de contagioasă a lui Heine.

Am resimțit foarte mult lipsa unui studiu asupra valorilor estetice eminesciene. Căci nimeni dintre criticii români — studiul lui Maiorescu chiar, este insuficient — nu s'a încumțat să ne dea un astfel de studiu. Am fost silit să spun câteva cuvinte doar asupra acestei chestiuni, să arăt valoarea influențelor din jur a poeziei populare (care în muzicalitatea eminesciană devine una din cele mai mari poezii) și valoarea providențiale prietenii dintre Eminescu și Creangă. Eminescu situat în timp și loc, între artiști din același timp și loc, cu similitudeni și diferite — iată un subiect care va trebui tratat cât mai curând.

DE CE AM TRADUS..

Am procedat ca un copil cutezător : am voit să fac lucrul cel mai greu : să traduc pe Eminescu!.. Dar trebuia ! De aci încolo singurul care mai oferă greutăți identice e doar Creangă.. și mă ispitește cum nu-și închipui o traducere a lui în italienește!..

Legământul cu Eminescu a fost primul meu gând românesc. Imi plătesc datorita de recunoștință și admirație față de această nouă patrie a mea, care m'a primit cu atâta încredere.

Și profesorul universitar roștește într-a-devar ca un copil, dându-și seama că roștește cuvintele cele mai grave ale unei vieți de om.

Gazetaria

asa și așa...

elogiu sincer

Un grup de gazetari discută despre reviste și despre public în legătură cu succesul obținut de primul număr al Universului Literar. Unul dintre ei remarcă așa cum a făcut desigur multa lume, poezia Bețivul a lui Gregorian.

— Foarte frumoasă domnule! irumpe Stăncescu, actorul totdeauna prezent la discuțiile literare. Și reia admirativ: „Ași fi vrut să beau azur”

Dar aci noul societar se oprește și se înroșește. Toți surâd. Căci a fost o vreme când Stăncescu care acum bea numai apă, a răpit titlul de campion lui nenea Iancu Brezeanu și de-abia a fost răpus apoi de Ghiță Storin.

intre vânători

Se știe că scriitorul de autentic humor Al. Cazaban este și un pătimas vânător.

Reîntors dintr'o recentă partidă, foarte aventuroasă, d. Cazaban povestește următoarea scenă:

— „Totmai în vale, văzui doi iepuri în fața unei buturugi transformate în masă de joc, foarte pasionați într'o partidă de „tabline”. La un moment dat unul din iepuri tresare și spune partenerului: „Ssst! Parecă s'aude ceva...”

Al doilea epure trase cu urechea, și-l linișți.

„As! Nu-i nimic! Trebuie să fie domnul Condruș, vânătorul.

„Și, epurii, închee d. Cazaban, își continuă liniștit jocul.

Unul din ascultătorii povestirii d-lui Cazaban, interpelă cu nevinovăție pe distinsul scriitor:

— Se pare, că nici de d-ta nu prea tremură epurii, de vreme ce te-au lăsat să aziști la scena de mai sus...

Dar autorul „Omului supărător” nu se supără, căci nu se supără decât pe poeții și pictorii moderniști. Oricum d. Condruș, simpaticul chestor al Camerii și vânător pasionat, fu răzbunat.

ARIEL ET COMP.

EPIGRAMA

unui hărbier

Reclama-ți saltă prăvălia,
Dar am să-ți spun un adevăr:
Când spui că vindeci și chelia,
Găsesc că... o cam tragi de păr

Radu D. Rosetti

Un scriitor despre modă

Incântătoare cartea lui Francis de Miomandre!

Așa dar, poate fi și „moda” un subiect și încă nu de roman ci de „maximes, pentru un scriitor cu inteligența și talentul cronicarului dela „Nouvelles Littéraires”.

Miomandre scrie ușor, ceea ce nu înseamnă superficial. Nu face filozofia modei, dar notează cu o grație spirituală euceritoare, reflecții, pe-alciori aproape profunde, întotdeauna însă juste.

Bine înțeles, nu se ocupă numai de „moda” ce se înțelege de obicei, adică eleganța exigentă a doamnelor, ci de „moda” în general, adică de-un fenomen remarcabil în toate direcțiile și aspectele vieții.

Moda nu atinge și schimbă numai rochiile, pălăriile și pantalonii, dar ea este o fluturare gingașă a morții prin uzură pretutindeni. „Moda” acordă o viață limitată ideilor, cărților, oamenilor, sensibilității, iubirii, toată această viață multiplă e la discreția modei.

Editura „Hachette” în colecția valoroasă „Notes et Maximes” a tipărit această carte, nu numai pentru acei ce acceptă tirania modei, cât pentru oricine ar vrea să citescă câteva pagini — am spus-o — încântătoare.

CE ESTE MODA ?

Ei bine! Moda, după mine, este singurul mijloc pe care l'am găsit noi, oamenii săraci pentru a ne înșela în monotonia vieții.

Trebuie să ne îmbrăcăm.

Dar cât de trist e de-a purta în toate zilele acelaș costum!

NICI-UN REGRET !

Ceea ce este mângăietor în modă, e faptul că nu ne lasă timp de-a regreta.

— Rochia voastră, doamnă, nu este încă uzată și ați și pus alta, nouă. Cea veche nu vă mai privește.

SPINOZA-DANDY

Știați, că în tinerețea lui, Spinoza, a fost un galant cavalier, îndantelat ca un gentilom? Abia, mult mai târziu (în urma înfrângerilor sale amoroase), s'a consacrat șlefuirii diamantelor și filozofiei. El nu ne-a lăsat confidențe, pentru că era un om foarte rezervat, dar nu pot gândi fără tristețe la anii aceia, cari l-au hotărât să renunțe de-a mai fi galant. Cu ce amărăciune trebuie să fi privit el, tinerii eleganți cari își sunau pîntenii pe străzile Amsterdam-ului!

PAUVRE NIETZSCHE !

Gândesc de asemeni la Nietzsche, alt singuratic, dar asupra lui avem documente. Primarul din Lil-Maria a incredințat d-lui Edmond Schneider acest teribil amănunt: „Vreme de opt ani, cât a venit pe la mine, eu n'am văzut pe dânsul decât două cămăși. Cu timpul, uzându-se, Nietzsche tăia din ele, de jos în sus, până când aceste cămăși ajunseră să nu-i mai poată acoperi decât partea superioară a trupului, începând dela cravată. De ase-

meni, singurul pardesiu pe care-l avea ajunsese o cârpă gri-verde din negru cui trebuie să fi fost cu mult înainte”.

Sărmanul Nietzsche! Nu mă mai surprinde ferocitatea sa împotriva oamenilor și societății...

ROBESPIERRE, ELEGANTUL

Robespierre nu părăsea niciodată locuința fără a fi bărbierit minuțios, pudrat bine, îmbrăcat cu o haină impecabilă și gâtul înfășurat de trei ori într'un fular cravată extrem de elegantă.

Acesta, a fost de altminteri, un elegant!

PANTALONII LUI NAPOLEON

Napoleon nu urma riguros legile modei, dar se ocupa și nu puțin, de chestiunea uniformelor. El a hotărât până în detaliu uniformele funcționarilor și armatei, delav senator până la ultimul servitor. Și gândiți-vă că el însuși n'a purtat niciodată decât două zile, de arândul acelaș pantalon, faimosul pantalon alb!

REDINGOTELE FILOZOFULUI

D. Bergson permite să-i discuți opera, dar nu încerca să face vre-o observație critică asupra redingotelor sale.

TOALETELE FEMENINE

Toalete feminine! Dar aceasta e materie pentru enciclopedie! Priveți albumele. Ce varietate nesfârșită! Toate, toate modelele feminine au fost delicioase, cu excepția acelei de după războiul din 1870, care a tinut până la 1885.

AMORUL ȘI „CORSAJUL”

Nici o visare sentimentală nu ne poate face să admitem corsetele de atunci!

Ce tristețe trebuie să fi fost în oamenii tineri de atunci, siliți să iubească într'o condiție atât de îngustă, să facă atâtea neplăcuturi pentru femei îmbrăcate în corsete hermetice!

PENTRU CINE SE IMBRACA ELE ?

Femeile cred sincer că se îmbracă pentru noi. Sau pentru ele. Adevărul e că se îmbracă spre a se șicana reciproc! Bucuria supreună provocată de-o rochie frumoasă este de-a ofensa o rivală, care de altfel își ia singur revansa în săptămâna următoare!

MANECIINUL

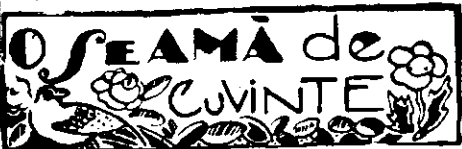
Surâsul martirizat al acestor fete fastuoase, ce enigmă ascunde? Manechinul e trist pentru că seara, desbrăcăt frumoasele podoabe ca o actriță sărăcă ce joacă un rol de regină și așteaptă apoi metrul spre a se reîntorce în micul ei apartament.

Manechinul este o regină care abdică în fiecare seară.

MODA ȘI AMORUL

Sunt mii de feluri de-a spune unei femei că o iubim. Multe „feluri” au căzut în uitare. Aș dori să văd capul unei femei de astăzi, când un tânăr va întreprinde s'o cucerească cu suspine, cu tactica la modă în timpurile domnului Paul Bourget!

literara

Compozitorii și păianjenii

Celebru compozitor Paganini avea un păianjen pe care îl fermecase cu vioara sa. Mica insectă se arăta foarte sensibilă la sunetele instrumentului. Păianjenul venia de la primele sunete, se ținea drept. Înaintea compozitorului și nu pleca decât în clipa când bucată era terminată.

Și lui Beethoven îi plăceau păianjenii. De tânăr, observase un păianjen ce își țese pânza într-un colț al odăii sale. De cum începuse să cânte, păianjenul părăsise casa și se îndreptă spre compozitor fără cea mai mică teamă.

Se povestește că mătușa lui Beethoven, ucise din nebagare de seamă păianjenul pe care nepotul ei îl iubea atâta. Beethoven se intristă atâta, că timp de o lună numai compuse nimic. La slășițul acestui doliu, compuse o melodie pe care o intitulă: „Elegie, amicului meu păianjenul”.

Un răspuns nimerit.

Într-o zi, Henric al II-lea sosi la Montbery.

Preotul locului știa perfect de bine că regele prefera cuvânturile scurte, în loc de discursurile lungi. „Sire, zise el, locuitorii din Montbery sunt fericiți de a vă vedea”. Foarte bine, spuse regele. „repetă” și preotul ridicând vocea repetă liniștit: „Sire, locuitorii din Montbery sunt fericiți de a vă vedea aici. Foarte bine, răspunse Henric al IV-lea, încântat de a fi fost scutit să audă un discurs plicticos, și ordonă să se dea 500 de taleri preotului, pentru săracii săi.

— Mulțumesc, Sire, răspunse preotul, dar repetați și dv., dacă aceasta nu vă supără!

Regele încântat de replică, nu ezită. El revenia din călătorie cu punga aproape goală, dar dădu preotului cei 600 de taleri.

Un ambasador al Franței pe lângă regele Angliei, Jacob I, arătând în prima sa audiență mai multă vivacitate și ușurință de cât raționament și spirit, regele întrebă, după audiență, pe Bacou ce gândea de acest ambasador; el răspunse că era un om înalt și bine făcut.

— Dar, reîncepu regele, ce părere ai despre capul lui? Este un om care poate îndeplini însărcinarea sa?

— Sire, răspunse Bacou, oamenii înalți se aseamănă câte odată caselor cu mai multe etaje, din care apartamentul cel mai înalt este, de obicei, cel mai rău mobilat.

Grimond dela Reynière fu avocat, dar refuză să intre în magistratură cu toate stăruințele familiei.

— Nu vreau, zicea el să fiu magistrat, căci voi fi poate obligat să trimit câteva din ruvele mele la ocnă, pe când rămânând avocat, voi putea cel puțin să pledez cauza lor.

Bicipe

bazar

PUII DE LUP ÎN RUSIA

Una din dificultățile întâlnite actualmente de stăpânirea Sovietelor este aceea ce o prezintă chestiunea copiilor rătăcitori. Sunt mii și mii de săraci mici, ai căror părinți au dispărut în turburarea revoluționară sau în toametele ce au urmat. În bande, străbat câmpiile și stărșesc în genere să ajungă în orașe. Moscova este vizitată de ei. Acești copii sărențăroși, strecurându-se peste tot, totdeauna întotdeauna, se hrănesc cu tot ceea ce pot să găsească sau să lure, dorm în grămezi zdrențăroase pe străzile sau sub tinde. Trăind ca animalele, au însușirile lor și crescând vor deveni temuți. Li numesc „puii de lup”, și stăpânirea, neputând să ascundă că numărul lor este considerabil, a declarat fără înconjur că autoritățile nu vor ajunge să disciplineze acești copii.

BOGAȚII ORIENTALE

Maharadjahul din Gwalior a fost condamnat de curând de tribunal să plătească suma de 240.000 lire sterline unui proprietar de grajduri de curse la Calcutta. M. J. C. Galstaun.

Această sumă, care reprezintă 30 milioane franci francezi, sau aproximativ 200 milioane lei, ne pare enormă. Ea pare că nu înseamnă nimic, pentru maharadjah, ale cărui bogății sunt de așa natură că crede că citești o poveste din „O mie și una de nopți”.

Cu toate acestea nu este cel mai bogat print indian.

Cel mai bogat este Galkwar din Baroda. Comorile sale se compun mai cu seamă din bijuterii și pietre prețioase. Posedă o așa de mare cantitate că a trebuit să construiască un edificiu special pentru a le include, care se numește „pashlikhana”, anume casa giuvaerurilor.

Printre obiectele prețioase cari se găsesc acolo, este un colier de perle în valoare de 200 milioane lei.

COLUMB ȘI VESPUCCI PRECEDAȚI

Un savant norvegian a descoperit pe o piatră, lângă Spokane, în statul Washington, inscripții cu caractere runice, ce vorbesc de sosirea, către anul 1010, unei expediții scandinave, compusă din 24 de oameni, femei și un copil, expediție care, după inscripție, a fost aproape exterminată de Indieni.

Astfel, înainte de Columb, înainte de Vespucci, Europeii ar fi pus piciosul pe pământul Americii.

Tot așa, poate, și mulți alții, cari vor fi suferit aceeași soartă ca și nefericii exploratori. Deci, în curând, va trebui scrisă din nou istoria ca să se menționeze toate acestea.

caricatura zilei

FOSILELE

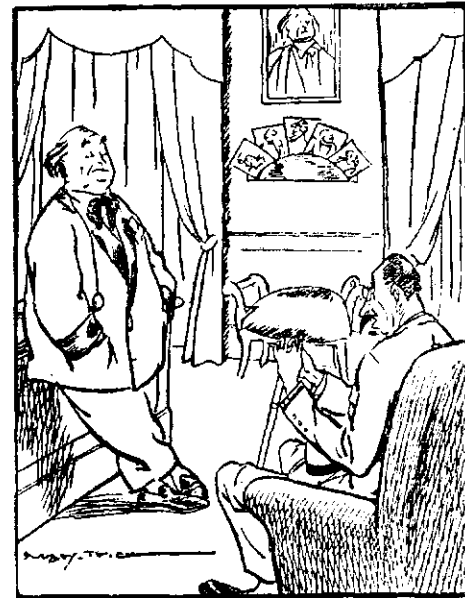
— Unde l-ai mai găsit dragă? La Glozel?
(Le rire)
MODA

— Fetișo, ar trebui să rogi pe mama ta să-ți mai lungească puțin rochia, ca surioarei tale.

— Dar doamnă eu supt mai mare ca ea, nu mai pot să port rochiță lungă.

EXPERIENȚA

— Asta-i boală teribilă, după ea rămâi sau nebun sau tâmpit. Ți-o spun din experiență.

(Passing Shaw)

carti redactate în extrase

VOLTAIRE APARATOR AL LUI CALAS

Jean Calase e judecat și condamnat în ziua de 9 Martie a anului 1762 de către Parlamentul din Toulouse pentru a fi omorât pe fiul său mai mare, Marc-Antoine Calas, prin strangulare. El locuia împreună cu soția sa, născută Anne-Rose Cabibel, de vreo treizeci de ani la Toulouse, în rue des Filatiers 16. Era negustor de pânzeturi, stampe și humba-curii. Afacerile îi mergeau bine și Calas trecea drept un om foarte bogat.

Soții Calas aveau 6 copii: 4 fii și 2 fiice, și familia ocupa întreaga casă, compusă din parter și un etaj. La etaj se găseau camerele de locuit, sufrageria și bucătăria. La parter, un gang care dădea în stradă, comunica direct cu un fel de magazie de mărfuri care la rândul ei era în legătură printr-o ușă cu două canaturi cu prăvălia așezată la stradă.

Tatăl Calas era, în momentul dramei, în vârstă de 63 de ani. Era un om viguros, lat în spate și nu, cum Voltaire îl va prezenta mai târziu, un bătrân debil de 68 de ani. Victima, Marc-Antoine avea 29 de ani, ceilalți 3 fii: Pierre, Louis și Donat erau între 28 și 22 de ani, iar fiicele aveau 19 și 18 ani.

Dar dintre acești 6 copii, numai 2 erau acasă în ziua crimei: Marc-Antoine și fratele următor, Pierre. Al treilea, Louis, părăsise cu 5 ani înainte casa părintească și se certase definitiv cu familia — vom vedea mai încolo de ce. Al patrulea frate, Donat, era la învățătură la Nîmes, iar fiicele erau în acea zi în vizită la prietenii, în împrejurimile Toulouse-ului.

În schimb, în acea seară nu tânărul anume Lavoisse, fiu de avocat, în trecere prin Toulouse, era oaspele familiei Calas.

Încă nu v'am spus că familia Calas era protestantă. Și nu era ușor să fii protestant în timpurile acelea, după revocarea edictului dela Nantes când tot felul de șicane și persecuțiuni loveau pe protestanți, și când o declarație a regelui din 1686 amenința cu moartea pe „toți aceia cari vor fi surprinși exercitând alt cult decât cel catolic”. Trebuia deci, pen-

Afacerea Calas a sguđuit viața socială în Franța, în veacul al XVIII-lea, tot atât de mult cât procesul Dreyfus la sfârșitul veacului trecut. Condamnarea pentru crimă a unui tată care și-ar fi ucis fiul și revizuirea procesului în urma formidabilei campanii a lui Voltaire, au sguđuit toată Europa. În „Marile procese ale istoriei”, Henry Robert, cel mai mare avocat de azi al Franței, Membru al Academiei franceze înfățișează acest proces și evocă atmosfera timpului.

tru a rămâne protestant, să ai o convingere tare și adânc înrădăcinată.

Veți înțelege ușor atunci, cât de turburată a putut fi familia Calas cu câțiva ani înainte, când al treilea fiu, Louis, se lepădase de religia părinților săi pentru a se converti la catolicism. Tatăl Calas, la auzul convertirii fiului său, îl gonise pe acesta din casă, acoperindu-l, într-o scenă de o nemaipomenită violență, de grozave reproșuri și injurii, iar timp de mai mult de patru ani îi refuzase orice fel de ajutor bănesc, cu toate că Louis nu avea nici douăzeci de ani la plecarea de acasă. Numai grație intervențiilor stăruitoare, amenințătoare la urmă, ale întendentului provinciei Languedoc, d. de Saint-Priest, căruia tânărul Calas, muritor de foame, se adresase, tatăl Calas se decise în 9 Septembrie 1761 să verse întâia rată a unei pensii pentru fiul său. Această atitudine a bătrânului Calas nu-i de loc aceea a unui om „bun de inimă și tolerant” cum Voltaire îl va prezenta mai târziu — și cu succes — opiniei publice. După cum faptul că tatăl Calas tolera la el în casă pe o bătrână servitoare catolică, ce chiar îl convertise pe Louis la catolicism, nu putea fi privit ca o probă de toleranță religioasă, cum iarăși Voltaire va încerca să o dovedească, deoarece o declarația a regelui din 11 Ianuarie 1686 dispunea că „cei de religie reformată nu vor putea ține decât servitoare catolice”.

Căci iată substratul iritant, de natură religioasă, al afacerii: o lună și ceva după data când tatăl Calas se decise să sfârșit să ajute cu bani pe fiul catolicizat, Marc-Antoine, fiul cel mai mare care la rândul său manifesta dorința de a trece la catolicism, fu găsit strangulat.

FAPTELE

Iată cum întâmplarea aceasta tragică fu cunoscută mai întâi.

În 13 Octombrie 1761, către orele 9 și jumătate seara, locuitorii străzii „Les Filatiers” din Toulouse, auziră, din casa locuită de familia Calas, gemete, țipete, strigăte de ajutor, exclamațiuni, apoi șgomote de pași numeroși, neobișnuiți, precipitați, cari făceau să se presupună că ceva grav, cu totul anormal se petreceuse acolo. Câteva clipe mai târziu, bătrâna servitoare deschise ușa din stradă, strigând „Dumnezeule, l'au omorit!”

Într-o clipă vecinii se adună, mulțimea se strânge în fața ușii. Toți întreabă ce s'a întâmplat. Și dela însuși familia Calas, lumea află că fiul cel mai mare, Marc-Antoine, a fost găsit mort cu că-

teva clipe înainte, în magazia așezată la parter, îndărătul prăvăliei. Familia Calas, în primul moment, încearcă să acrediteze versiunea că răufăcători pătrunși din afară au comis desigur crima. Cadavrul lui Marc-Antoine, spun ei, a fost găsit de fratele său Pierre, care coborâse cu o lumânare pentru a conduce până la ușă pe tânărul Lavoisse care fusese la el la masă, seara. Cei doi tineri, trecând prin fața ușii închise a magaziei, descoperiră pe Marc-Antoine, întins la pământ, pe cealalt pe spate, în întuneric desăvârșit, cu capul gol, în cămașă, pantalonii, ciorapi și pantofi. Haina și vesta erau seose, strânse cu îngrijire și puse pe marginea mesei.

În jurul gâtului avea o cravată neagră, pe care nu o purta de obicei.

Numaidecât au chemat pe bătrânul Calas. Acesta coborî urmat de soția sa și de servitoare și toți încercară zadarnic să reînsofletească cu apă miroasă pe Marc-Antoine pe care îl credeau numai leșinat și rănit de o lovitură de cuțit.

Pierre Calas și Lavoisse alergară să caute un chirurg și găsesc un tânăr ajutor de chirurg anume Garsse pe care îl aduc numaidecât.

Ajutorul de chirurg Garsse găsește, în fața ușii familiei Calas mulțimea care discută cu apringere posibilitățile crimei.

După ce dă lumea la o parte, pătrunde în magazie unde găsește corpul lui Marc-Antoine în poziția descrisă mai sus, îi scoate cravata neagră și descoperă în jurul gâtului, sub cravată, două brazde sângerânde, în semicerc, care se vede îndărătul urechilor, semne neîndoioase ale unei duble frânguli cu care Marc-Antoine a fost strangulat.

„Cine a putut face asta!” exclamă atunci, tatăl Calas.

Niciunul dintre vecini nu a văzut pe nimeni intrând în casă sau eșind din ea nici o urmă de spargere, nimic nu a fost furat. Și în mulțime, șoapte încep să circule că s'ar putea prea bine ca asasinul să nu fi venit din afară.

Un vecin se însărcinează să caute pe consilierul municipal de serviciu, David de Beandriguez. Acesta vine, face primele constatări, întreabă pe unii și pe alții. Răspunsurile și atitudinea familiei Calas îi apar suspecte. Are impresia că i se spune o lecție învățată spre a i se ascunde ceva, și pentru a clarifica misterul, după ce cheamă trei medici experți cari să examineze cadavrul, aduce pe toți ai familiei Calas și pe tânărul Lavoisse la primărie.

Aci, începe imediat cu interogatoriile, ajutat de greșierul său care consemnează răspunsurile în scris.

ntem imediat după tragica întâmplare, în 14 Octombrie, la ceasul unui meșter.

versiunea adoptată pentru moment de toți ai familiei Calas e identică și rețutată în aceiași termeni, ca o lecție învățată.

șezase la masă la șapte ceasuri imună cu tânărul Lavaïsse, invitat din plăcere în acea seară.

Imediat după masă, Marc-Antoine culase spre a își și a se duce la camera cum făcea în toate serile.

Și alții continuase să stea de vorbă pe la 9 și jumătate. Atunci Pierre coborâse cu tânărul Lavaïsse, care a, pentru a-l conduce cu o lumânare la ușa.

atunci au descoperit, trecând pe di-

În 15 Octombrie are loc a doua serie de interogatorii. Și atunci o desăvârșită schimbare se produce în declarațiunile acuzaților.

Tot astfel, cum cu o zi înainte susținuse cu toții că Marc-Antoine a fost asasinat de rău făcători, acum, părăsind această versiune prea de tot neveroimulă, declară cu toții:

„Am minșit pentru a salva onoarea familiei și a evita cadavrului lui Marc-Antoine tratamentul infamant rezervat sinucizilor. Dar adevărat e că nenorocitul acesta, întunecat și melancolic, nu reușea să-și facă un rost în viață, că trăia obsedat de gândul morții și că s'a spânzurat: noi Pam găsim spânzurat.

Dar nu a fost greu consilierului David de Beaudriguez să reducă la nimic tot

ireg orașul, urmat de o mulțime fanatică, cerând dreptate.

În 28 Februarie 1762, înaintea Parlamentului din Toulouse de Cassan-Clairac, consilier raportor, concludă la culpabilitatea familiei Calas.

În urma concluziunilor analoage ale procurorului general Riquet de Bonrepos, Parlamentul condamnă în 9 Martie 1762 cu o majoritate de 8 contra 5 voci pe bătrânul Calas la supliciuul roșii.

În ceea ce privea pe ceilalți acuzați, li se acordă amânare până după execuția lui Calas.

Parlamentul credea în adevăr că acesta va mărturisi înainte de a muri.

Dar Calas, proclamându-și până în ultima clipă nevinovăția, muri cu un curaj, cu o tărie sufletească ce umplură de admirație și de respect pe acuzații săi cei mai îndârjiți.

De aceea în 18 Martie, printr-o a doua sentință, Parlamentul din Toulouse puse în afară din cauză și achită pe ceilalți acuzați, cu toată indignarea mulțimei pe care moartea admirabilă a tatălui nu o dezarmase de fel.

VOLTAIRE, APARATORUL

Se părea că aceste două sentințe ale Parlamentului din Toulouse puseseră sfârșit afacerii Calas pentru totdeauna.

Dar iată că se produse un fapt care marcă începutul unei formidabile campanii tinzând la reabilitarea bătrânului Calas.

Spre sfârșitul lunii Martie, Voltaire, în castelul său dela Ferney primi vizita comerciantului protestant Dominique Audibert, care venea din Toulouse și călătorea spre Geneva, și care povesti lui Voltaire procesul lui Calas, supliciuul său, moartea sa admirabilă, adăugând că el personal e profund convins de nevinovăția lui Calas a cărui condamnare nu se putea explica decât prin influența ocultă a „Penitenților albi” și fanatismul religios al Parlamentului din Toulouse. „Parlamentul cel mai sângeros al Franței” cum îl va numi mai târziu chiar Voltaire.

Pentru a înțelege bine cât putea o asemenea convorbire să-l pasioneze pe Voltaire, trebuie să vă reamintiți ce a fost întreaga sa viață, toată de luptă contra religiei pe care o denumea „infamă”, cari erau ideile sale în continuă opoziție cu ordinea stabilită, săpând fără răgaz în numele rațiunii, al toleranței și al libertății toate instituțiunile vechiului regim absolutist, începând cu autoritatea Parlamentelor.

Amintiți-vă că după o existență furtunoasă, în tinerețe plină de excese scandaloase cu libertinii cei mai vestiți ai timpului; după ce a cunoscut de două ori rigorile Bastiliei și neplăcerile usturătoare ale bății cu vergeaua (ce-i fu dată mai cu seamă din ordinul ducelui de Rohan); după ce a trebuit să se exileze în Anglia și să sufere pentru scrierile sale subversive cenzurile Sorbonei, punerile la index și rechizițiile Parlamentelor, după ce călătorise nu numai în Anglia, dar și în Prusia unde fusese găzduit mai mulți ani la curtea regelui Frederic II, care îi dăduse crucea ordinului său și cheia de sambelan, în Olanda și în Elveția unde legase prietenii cu oamenii cei mai de seamă ai acestor țări, Voltaire, aproape de 60 de ani, se stabilise la Ferney, la doi pași de frontiera elvețiană și de proprietatea sa Déléces de lângă Geneva.

Pe măsură ce înainta în vârstă, reputația sa tot crescândă îl punea la adăpostul neplăcerilor din tinerețe. Căpătase titlul de „istoriograf al Franței”.

ENOROCITA FAMILIÆ CALAS

Desen de Carmentelle în 1765

Mama, cele două fiice, cu servitoare, fiul și prietenul lui Lavaïsse.

tea magaziei deschise spre gang, carul lui Marc-Antoine, întins pe spate, îmbrăcămintea sumară descrisă.

Acum însă depun mărturie erau auzit ridicare, țipete: „Ah! Dumnezeu! Tată!”, gemete ca ale unui muribund, pași precipitați, și că bătrâna se arăta a deschis ușa strigând: „Dumnezeule, l'au omorât”, ceea ce servitoarea va a în urmă, împotriva mai multor vecari vor afirma cu hotărâre de a o auzit pronunțând aceste cuvinte.

Acum mai reamintesc consilierului principal că Marc-Antoine, care voia să prindă avocat, ceea ce nu-i era posibil și lepădând credința protestantă, se lăsa să ia imite pe fratele său Louis, frecventa bisericile, era asiduu la ceroniile „Penitenților albi”, și că trecuse la catolicism n'ar mai fi întârziat, nu se putea oare presupune că în demul unei discuții violente, tatăl Calas în supărarea, furia sa de a nu putea dedeca această nouă convertire, care îi atras după sine cheltuiala atât de visitoare a unei noi pensuni. Să-și strangulat fiul?

Posibilitatea aceasta e admisă de consilierul David de Beaudriguez, care se deosebește să acuze pe toți ai familiei.

În 14 Octombrie cei trei medici experți depun raportul, concludând că moartea este rezultatul spânzurării și că Marc-Antoine s'a putut spânzura singur și a putut fi spânzurat de alții. După cum vedeți, nu țineau de fel să compromită!

cașofolajul menit a credita versiunea sinuciderii. Descoperi contraziceri flagrante, imposibilități vădite, făcu constatări copleșitoare față de cari tatăl Calas nu găsea urmă de răspuns, umbră de contraargument. Și convingerea despre vinovăția lui și complicitatea celorlalți își făcea tot mai mult loc.

Căci apropiată toate contrazicerile, toate minciunile, toate bâlbăile, toată schimbarea de front de țipetele, de strigătele de ajutor, de gemetele, de pașii suspecți, de tot acest complex de simptome inexplicabile și neexplicate, auzite de vecini.

Mai amintiți-vă de tăria, de intransigența bătrânului Calas, care timp de cinci ani lăsase pe întâiul său fiu convertit lipsit de orice mijloace, și nu cedase decât în urma amenințărilor directe ale d-lui de Saint-Priest, și numai în privința pensiunii alimentare.

Și mai presus de toate imaginați-vă indignarea, furia populației, literalmente deslănțită contra familiei Calas. (Voltaire însuși o constată spunând că „nu e o voce ci un răget de brută”).

Însfârșit, ultimul detaliu care în această epocă religioasă trebuia să aprindă cu deosebire imaginația spectatorilor: „Penitenții albi” din Toulouse arătară un zel în adevăr prematur făcând lui Marc-Antoine funeralii solemne. Un imens catafalac alb, cu un cadavru purtând cununa martirilor cu cuvintele: „Abjurarea crezilor”, fu plimbat în procesiune prin

Nimic nu atrage mai mult considerația decât un titlu oficial a cărui însemnătate scapă celor mulți. Apoi, pentru că își petrecuse viața combatând, știuse să se facă temut. Și nimic nu asigură pe un om mai mult de respectul semenilor său decât frica ce le-o inspiră.

Dar considerația unanimă, onorurile oficiale nu-l dezarmase totuși. Dacă virulența stilului său pierise odată cu vârsta, ideile rămăsese aceleași: erau tot lupta contra creștinismului, a Parlamentelor, a intoleranței.

Vă las să reflectați, date fiind aceste tendințe, în ce dispoziție și cu ce puternic interes trebuia să asculte relatarea ce, vibrând de sinceră indignare, i-o făcea Dominique Andibert.

Odată ca niciodată se oferea aci ocazia de a porni cu războiu contra fanatismului religios și a autorității Parlamentelor, fără totuși a ataca pe adversarii periculoși direct, ci întrebându-l ca scut admirabil reabilitarea unui nevinovat, repațarea unei teribile erori judiciare.

De-ar fi fost ea eroare sau nu.

CAMPANIA

Și fără a mai aștepta, Voltaire se pune pe lucru.

Chiar în 25 Martie, în seara vizitei lui Andibert, scria cardinalului de Bernis: „Să îndrăznesc să rog pe Eminența voastră să-mi spună ce să cred despre aventura oribilă a celui Calas, tras pe roată la Toulouse, pentru a fi omorât pe fiul său? Aci se spune că ar fi nevinovat. Se mai spune că trei judecători au protestat contra acestei sentințe: această întâmplare mă interesează de aproape”.

Dar cardinalul Bernis îi răspunde prudent, atât de prudent, încât Voltaire e nedumerit.

Serie și în Languedoc. Dar lămuririle ce-i vin de acolo sunt încă mai puțin încurajatoare.

„Catolici și protestanți mărturisesc el lui Damilaville, mi-au răspuns că nu încap îndoiială asupra crimei lui Calas. Toți m'au sfătuit să nu mă amestec într-o atar de urâtă afacere; toți m'au condamnat, dar eu am perseverat”.

Și persevereză atât de bine, încât cu toate răspunsurile negative, convergența sa despre nevinovăția lui Calas și fanatismul și parțialitatea judecătorilor se întărește din ce în ce. Vrea să o întărească, îl interesează să poată demonstra că vrea să demonstreze.

Intr'atâta, încât la 4 Aprilie, fără încă nici o informație în mână care să confirme spuselor lui Andibert, scrie lui Damilaville:

„E adevărat că judecătorii toulouse-ani au tras pe roată pe cel mai nevinovat dintre oameni. Nimic, dela noaptea Saint-Barthélemy încoace, n'a dezonorat atâta umanitatea. Strigați și să se strige!”

Personal nu e încă de fel fixat, nu are încă nici o dovadă la mână. Dar vrea să deslanțue furtuna, și lansează cuvântul de ordine: Strigați și să se strige, fideților, discipolilor și ai.

Lui D'Argental îi scrie:

„Nu am speranță decât în strigătul public. Trebuie ca din gură în gură să ajungă strigătul la urechile cancelarului, să nu i se lase odihnă, nici răgaz, să i se strige într'una: Calas, Calas!”.

În 8 Iulie 1762 trimite lui Damilaville acest stăruitor îndemn:

„Strigați vă rog și faceți să se strige. Nu-i decât strigătul public care ne poate ajuta.”

Astfel toți amicii lui Voltaire au însă-

șurarea să strige și să facă să se strige. Dar nici el însuși nu stă degeaba.

Căci nu are încă nici un act al procesului, nici un martor, nimic care să-i permită să acționeze juridic cum a început să acționeze asupra opiniei publice.

Trebuie să-și constituie un dosar. Și își stabilește la Geneva un comitet consultativ format din prieteni tot atât de pașionați ca și el, cari culeg mărturiile favorabile și aduc actele dosarului dela Toulouse.

Donat Calas, care se refugiase în Elveția e chemat de Voltaire la el. În numele său vor apare numeroasele memorii redactate de Voltaire.

Și Voltaire însărcinează pe prietenii săi enciclopediști să răspândească toate broșurile de propagandă în Franța.

„Trebuie, scrie el lui D'Alembert, să fie răspândite peste tot, să fie Parisul inundat de ele, pentru ca tot publicul să știe de aventura aceasta oribilă”.

În același timp lucrează și face să se lucreze pe lângă oamenii dela curte. Serie duca de Eville, ducelui de Richelieu, contesei d'Egmont, președintelui de Broses.

Curentul în favoarea acțiunii sale se accentuează din ce în ce. Vuetul popular creștea, se umfla, începea să emoționeze pe cei puternici.

Europa întreagă începea să fie atentă la glasul lui Voltaire, și lua partea lui Calas.

Frederic al Prusiei și Caterina II trimiseră lui Voltaire sume considerabile pentru a-l ajuta să obțină reabilitarea. În Anglia și în Olanda se deschiseră subscripții în folosul familiei Calas.

Căci toată această campanie costă foarte scump. Trebuiau plătite actele instrucției ce fuseseră aduse dela Toulouse, călătoriile martorilor favorabili, începută instanța regulată în fața Consiliului Regelui, însăși și mai cu seamă retipărite fără întrerupere nenumăratele exemplare ale memoriului pentru Calas, cu care se inundă Franța și Europa.

Voltaire nu se gândea de fel să suporte el toate aceste cheltuieli. Găsea că făcuse destul punând pana sa în serviciul acestei cauze redactând el însuși memoriul pentru Calas.

Desfășurase în acest memoriu toate resursele spiritului său suplu și ale elocinței ale convingătoare, arătând însă mai multă grijă de a convinge decât de a respecta adevărul.

Începea prin a prezenta pe Donat Calas care avea atunci 23 de ani, ca pe un adolescent plin de candoare și cu atât mai mișcător cu cât singur lua apărarea Tatălui, mamei și fratelui său.

Memoriul făcea din viața intimă a familiei Calas un tablou idilic: armonia cea mai desăvârșită, unirea, tandrețea emoționantă, buna dispoziție nu încetau o clipă de a domni în sânul ei.

Dovada era: prezența în casă a unei bătrâne servitoare catolică și pensiunea acordată fratelui convertit. (Dar am văzut cât valorau aceste probe).

Apoi, Voltaire povestea circumstanțele dramei, având grijă să spue mai întâi că Marc-Antoine nu se gândea cătuși de puțin să devie catolic; că de multă vreme nutrea tragicul proiect al sinuciderei, obsedat continuu de ideea morții, știind pe dinafară faimosul monolog al lui Hamlet.

Apoi Tatăl Calas e prezentat ca un bătrân debil de 68 de ani (în realitate era un bărbat viguros, spătos de 63 de ani); Marc-Antoine ca omul cel mai robust al ținutului.

„Niciunul dintre indiciile înșelătoare

după care a fost judecat nu poate trabalansa această imposibilitate fi

Insfârșit, Voltaire se complăce în crierea rolului odios al „Penitențier albi” și răspândește svoul că jum din judecători făceau parte din ac confreie.

Publicul care nu cunoștea afacere care nu putea s'o cunoască decât din moriile lui Voltaire, nu se mai îndol loc de nevinovăția lui Calas.

În același timp corespondența lui taire continuă să se ocupe de aceeași facere cu aceeași perseverență însim abilită, variând efectele sale după d natar.

Câștigă cele mai diverse spirite și tăm la lucrul acesta necrezut de doxal: alianța lui Voltaire și a Anne-Julie, călugăriță a „Bunei-Ves foarte influență prin rubedenia ei cancelarului Manpeou, ambii unindu- forturile spre a reabilita pe Calas.

Insfârșit, totul fiind gata, Voltaire sârcină pe Mariette și pe Elie de E mont să redacteze un memoriu pe Consiliul Regelui care singur avea tul să caseze sentințele Parlamentel.

De estă-dată, trebuia dat asaltul mare. Pentru a prepara terenul, Vol serie președintelui d'Auriac, ducelui Villars, ducesei d'Enville, mareșalului Richelieu să intervină în favoarea rei pe lângă cancelarul de Saint rentin.

Îndată ce judecătorii sunt numiți, să fie influențați în favoarea tezei s

Lui D'Argental îi scrie: „Magist trebuie solicitată cu insistență și u vreme, dimineața și seara de către a rude, duhovnic și amante”.

Grimm povesteste că însuș Ludovic sa interesat de Calas, și când i s'a s „judecătorii au putut să se se în un cal cât de bun poate să se p nească”, regele ar fi răspuns:

„Nu un singur judecător, întreg lămentul din Toulouse s'a înșelat. A că un cal poate să se poticnească, nu un grajd întreg”.

VICTORIA

O asemenea conspirație trebuia cenzurată.

La 1 Martie 1765, biroul de casațiu Consiliului, găsi cererea de casare a sibilă.

După cincisprezece luni, sentința casare fu pronunțată de către Cons Regelui — rezultatul nu mai era i elnic.

În sfârșit, la 9 aMrtie 1765, trei an ză după condamnare, Calas era în solemn reabilitat de către Parlame din Paris.

Voltaire plânse de bucurie aflând victoria lui. Și putut să spună, înt strigăt de triumf, cuvântul acesta: dă măsura exactă a valorii juridice acestei sentințe:

„A fost pronunțată de public cu t timp înainte de a fi putut fi semnat către consiliu.

Campania lui Voltaire în favoarea Calas făcu o victimă destul de neștată în persoana consilierului David Beaudriguez, care se văzu căzut în grație, revocat din funcțiunile sale și sinucise.

Când scurt după pronunțarea realității lui Calas, Voltaire veni la Pa populația entuziastă îi făcu o priu triumfală în strigăte și urale de: „Iască apărătorul dreptății! Trăiască părătorul lui Calas!”